

E K E B E R G

..... EN HISTORIA OM LEISSNERS RÖTTER I BLEKINGE

Vid den för sitt laxfiske kända Mörrumsån i västra Blekinge och just söder om nuvarande samhället Svängsta, där låg under förra delen av 1800-talet en vacker gård, kallad Ekeberg. Gården tillhörde åren 1825 - 1859 Carl Ludvig Gottlieb Leissner, invandrad anfader till den svenska släkten Leissner. Han levde där med sin hustru Dorothea Susanna Norling och sina fem söner, som där tillbringade sin barndom och ungdom. Här bodde också pojkarnas moster Sofie Norling. Där har alltså släkten sina rötter, som för varje generation genom giftermål tillökats med rötter från andra platser och släkter. Jag har valt att kalla denna anspråkslösa skrift om de första Leissner i Sverige för Ekeberg.

På Mörrumsåns östra sida vid väg 126 och just vid södra utkanten av samhället ligger ett reningsverk och därintill kan man fortfarande se rester av landfästet till en stenbro som på 1800-talet ledde över ån. Bron var försedd med gjutjärnspelare och järnkättingar som räcken på ömse sidor och byggd 1839 men ersattes senare av en ny bro vid den år 1887 uppförda Mariebergs Yllefabrik. Gården Ekeberg låg väster om ån och man hittar nu platsen om man vid Marieberg går över kraftverkets dammlucka och följer en stig några hundra meter söderut. Stigen löper drygt 50 meter väster om ån och man kommer snart fram till en stor äng, som kallas "Leissavången". Ännu 1992 hålls den fortfarande öppen och förhoppningsvis kommer man även framöver att slå den eller låta djur beta någon tid. Två mycket små minnesplattor i rostfritt material finns uppsatta. En söderut helt nära åstranden, angivande var västra landfästet till "Leissabron" en gång funnits och en mitt på vången nära åstranden med inskriften "Här låg Leissners gård". På denna Leissavång har delar av släkten Leissner samlats dels 1982 då vi vid vårt första egentliga släktmöte var över 90 deltagare, som ville högtidlighålla 200-årsminnet av Ludvig Leissners födelse, dels 1992 då vi var 54 deltagare. Platsen har också besökts tidigare av författaren av denna skrift år 1969 och tidigare av Gösta Leissner samt medlemmar av Herman Leissners familj, men från dessa besök har jag inte haft dokumentation tillgänglig.

LILLA HOLJE

År 1969 fick jag tillgång till en minnesskrift, Olofströms Bruk 1735 - 1935 utgiven av Svenska Stålpresnings AB, Olofström genom Tom Söderberg. Här omnämns på sidan 71 en "tysk apoteksprovisor Leissner, som var hemmastadd i senaste nytt i branschen". Den bransch det var fråga om var finare sprittillverkning. Det framgick att Söderberg som en viktig källa för sin minnesskrift haft "journaler", författade av översten Carl von Dannfelt, ägare av Olofström eller som det på sin tid kallades Lilla Holje eller Holje Bruk åren 1811 – 1841, och att dessa journaler vid tiden för minnesskriftens tryckning fanns hos släkten Juhlin-Dannfelt. Inför planerat släktemöte 1992 lyckades jag spåra journalerna och tack vare vänligt tillmötesgående av Carl Juhlin-Dannfelt hade jag tillgång till dem i fem veckor under våren.

CARL von DANNFELT

Då journalerna är den viktigaste källan till denna skrift är det nödvändigt att något beskriva vem Carl von Dannfelt var och vad Holje var vid denna tid. I Stralsund i Svenska Pommern föddes 1773 borgarsonen Carl Christopher Herman Börrien, som genom faderns adlande 1783, alltså på Gustav III:s tid, fick tillnamnet Börrien von Dannfelt och längre fram kallade sig enbart von Dannfelt eller Dannfelt. Vorpommern var svenskt på den tiden men överlämnades 1814 till Danmark, varvid Sverige i stället ingick union med Norge. Dannfelt räknade därför Sverige som sitt fädernesland och Pommern som sin fädernebygd.

Carl von Dannfelt var officer vid intendenturväsendet uppenbarligen med viss framgång och deltog under Gustav IV Adolfs krig mot Napoleon från 1806. Såsom tjänstgörande vid intendenturen tycks han enligt egen utsago haft tillfälle att även göra vissa affärer för egen räkning, vilket uppenbarligen inte var unikt för folk i motsvarande ställning. Enligt Dannfelt skulle exempelvis krigsrådet Branting ha "blivit ofantligt rik" under detta krig. Dannfelt blev krigsfånge och tycks som sådan ha levt ett behagligt liv i franska Nancy. Troligen fick han leva fritt i staden, men med löfte att inte lämna den utan tillstånd. 1812 fick han efter krigsfångenskapen avsked som överste, 39 år gammal och änklings med en endast 12 år gammal dotter, Juhlie, sedermera gift med bergsingenjören Per Juhlin. Ett äktenskap som fadern var mycket skeptisk mot. Dannfelt var då rik efter fadersarv, officerstjänstgöring och framgångsrika affärer. Han slog sig ned i Kristianstad uppenbarligen med tanke på närheten till officerskamrater och adelsmän på de skånska slotten, bl.a. fältmarskalken greve J. C. Toll på Bäckaskog, som var den siste i raden av högre officerare, som haft Bäckaskog som tjänstebostad innan det blev kungligt lustslott för kronprins Oskar, sedermera Oskar I och därefter Karl XV. Toll hade varit svensk befälhavare i Pommern under kriget mot Napoleon och Dannfelt hade uppenbarligen ett speciellt förhållande till denne, som levde ensam på Bäckaskog. Han kunde när som helst besöka Bäckaskog och stanna många dagar.

DANNFELT KÖPER HOLJE

År 1811 köpte Dannfelt bruks- och lantegendomen Lilla Holje med endast 100 tunnland öppen jord, men som även hade järn- och kopparstamp ett handpappersbruk samt såg och mjölkvarnar. Dannfelt nedlade mycket arbete och pengar på parkens och trädgårdens förskönande, byggande av lusthus, springbrunnar m.m. för att få en vacker, ståndsmässig och även originell bostad. Man har sagt att Dannfelt som nyadlad var angelägen att leva upp till vad han ansåg ståndsmässigt som adelsman. Vid Holje fanns även sedan tidigare ett brännvinsbränneri baserad på den för potatisodling väl lämpade sandjorden. Dannfelt ägnade - har det sagts - sina första och främsta omsorger åt denna rörelse, vars produkter hade god och säker avsättning. En ny och större bränneribyggnad uppfördes även strax efter det Dannfelt inköpt egendomen. Han byggde även vid egendomen en vaxljusfabrik. Nämnas bör även att Dannfelt senare köpte Ramlösa Brunn invid Helsingborg, där han nedlade mycket pengar och arbete men som knappast blev någon lysande affär. Till bilden av Dannfelts person hör även och framförallt att han var intensivt intresserad av att delta i vad han kallade "det glada och förnäma sällskapslivet", vilket han gjorde både på de skånska slotten samt vid ständiga resor till Stockholm, Köpenhamn, Berlin, Paris och andra städer. Nämnas bör också att Dannfelt månade om sin trakt. Han inrättade en skola med skolmåltid innan ännu folkskolan blev en obligatorisk angelägenhet. Under nödår gav han också omfattande hjälp i trakten.

CARL von DANNFELTS JOURNALER

Dannfelt skrev sina journaler på tyska i huvudsak såsom dagböcker men ibland ser man att de skrivits i efterhand och försetts med kommentarer som måste ha tillkommit senare. Alla böcker översattes noga till svenska av dottersonen Carl Mathias Juhlin-Dannfelt (1823 - 1904), varvid dock en del händelser "som inte ansågs böra komma till eftervärldens kännedom utelämnades". Per Juhlin dog något år före sin svärfar, varefter Dannfelt adopterade sin dotterson och denne kom att bli den förste att bära namnet Juhlin-Dannfelt. De översättningar, som varit tillgängliga för mig har gjorts under de sista åren av 1800-talet och var därför inte alltför svårlästa. Jag har endast läst de åtta banden från det första sammanträffandet med Leissner 1815 och till Dannfelts död 1841 inklusive en kort avslutning, som tillagts av översättaren. Jag övergår nu till att i huvudsak göra utdrag ur journalerna och håller mig då till sådana avsnitt som berör Leissner och Dannfelts förhållande till honom samt de gemensamma intressena inom främst likörtillverkningen. Detta betyder att många i och för sig spännande och intressanta händelser inte tas med, men ett sådant urval bör ske då jag lovat att endast använda materialet för en Leissnersk släkthistoria. En motsvarande släkthistoria kring Carl von Dannfelt, hans tid och närmaste efterlevande skulle säkert vara av stort intresse även för en större allmänhet och för historiskt intresserade - "men det är en annan historia", som Kipling sa'

TOM SÖDERBERGS JUBILEUMSBOK

Tom Söderberg skriver i sin jubileumsbok om Olofströms Bruk: På en av sina många Tysklandsresor hade Dannfelt kommit till insikt om ett bättre sätt att "förädla" potatisen till flytande vara än den banala brännvinsbränningen. Dels kunde även sirap utvinnas ur potatisen och dels kunde råbrännvinet beredas till likörer för en i förhållande till det högre varuvärdet ringa merkostnad. 1815 genomgick därför Dannfelt i Berlin en kurs i finare sprittillverkning för en professor Dorn. Därvid gjorde han bekantskap med en tysk apoteksprovisor Leissner, som var hemmastadd i senaste nytt i branschen.

LÄSANVISNINGAR

De fyrsiffriga tal, t ex 3118., som inleder vissa stycken är hänvisning till sidnummer i översättningen av Dannfelts journaler.

Stycken som inleds med ##### är kommentarer och förklaringar som görs av mig, Axel Leissner.

Avsnitt inom parentes () eller // är kommentarer som jag lagt in i de löpande journal-citaten.

???? betyder i allmänhet att ett personnamn eller Ortsnamn varit svårläst och därför kan vara osäkert. Många namn har dock kunnat kontrolleras mot Nordisk Familjebok.

Dannfelt skriver....

LUDVIG LEISSNER MÖTER DANNFELT

3118. November 1815

"Under det jag sålunda studerade hos Dorn gjorde jag bekantskap med en annan hans elev, som, anställd såsom provisor å ett apotek i Berlin, likaledes inhämtade kunskaper i sirapsberedning. Hans namn var Leissner, arfvunge till ett betydligt apotek i Leipzig sålde han detta till sin styffar och köpte en lantegendom.

Av detta synes framgå att Carl Ludwig Gottlieb Leissners fader dött och moderna gift om sig, sannolikt med en apotekare, som alltså blev Ludwigs styvfar. I Sverige talade man förr om att "konservera änkan" när t ex en ny präst gifte sig med en avlidens kyrkoherdes änka. Änkan fick fortsatt försörjning och prästen fick "eget pastorat", vilket var ett viktigt mål. Kanske kan fortsatt forskning vinna klarhet i varför Ludwig sålde sitt fadersarv. Den lantegendom som Ludwig köpte blev under Napoleon-krigen helt förstörd. Vi vet även att Ludwig då förlorade sin fästmö, som han trots att han senare återvände till Leipzig aldrig kunde återfinna.

"Ruinerad genom kriget liksom så mången annan nödgades han nu tjena för sitt dagliga bröd. Han antog därför ock gerna mitt förslag att hos mig i Sverige anlägga en sirapsfabrik och att inom 8 dagar anträda resan dit. En aflöning av 30 Friedrichs d'or årligen jämte fritt vivre, översteg hans dåvarande förhoppningar; men hade jag kunnat göra den minsta blick i framtiden, skulle jag iakttagit större försiktighet vid ordalydelsen af det med honom upprättade kontrakt, vilket senare gaf anledning till så många tvister.

Friedrichs d'or är ett tyskt guldmünt, jämför Louis d'or. Cirka tio år senare uppges 1 Friedrichs d'or motsvara 10 riksdaler banko. Den erbjudna lönen skulle alltså motsvara 300 riksdaler banko per år eller 450 riksdaler riksgälds.

Vid läsandet av Dannfelts betänkligheter beträffande kontraktet blev släktforskaren först missmodig men tröstade sig vid läsning av Dannfelts kommentar straxt efter. Dannfelt hade också lätt för att råka in i tvister och processer.

"I det följande av mina anteckningar visar sig, hurusom min vanliga lycka lät mig här finna en man hvars sällsynta kunskaper, arbetsförmåga och uthållighet voro nästan exempellösa, och hvilka skänkte oss båda inkomster öfverstigande våra djerfvaste förhoppningar samt omskapade mitt i sanning orogifvande finansiella läge till ett det lyckligaste. Ty med all min sparsamhet, kloka beräkning och spekulationsförmåga stod mina planer aldrig i rätt förhållande till mina inkomster.

Märkligt är att Dannfelt tycker sig i efterhand ha skrivit ett oförsiktigt kontrakt med Leissner, som kom att ge anledning till så många tvister trots att samma kontrakt "omskapade hans i sanning orogifvande finansiella läge till ett det lyckligaste". Är det bara det gamla vanliga "mycket vill ha mer"? Något förvånande är också att det i beskrivning av kontraktet endast talas om sirapstillverkning. Kan det vara så att endast detta var aktuellt vid denna tidpunkt, bränneriet i Holje var ju redan tidigare i full gång.

TILL HOLJE VIA BÄCKASKOG

"I en korgvagn täckt medels lärft anställde Leissner och jag den 9:de November resan öfver Strelitz till Stralsund och Sverige. Färden med postjagten gick lyckligt och varade med synnerligen gynnsam vind endast en natt. Den 16 November 1815 nådde vi mitt vanliga quarter hos Åkesson i Ystad och efter att hafva hvilat der öfver en natt fortsatte vi resan till Holje, hvarvid dock vägen togs öfver Bäckaskog, på det att jag skulle kunna aflägga besök hos min innerligt afhållne excellens (greven och fältmarskalken Johan Christofer Toll), som mottog mig med aldrig tröttande välvilja.

För Södertälje-grenen av släkten Leissner är det intressant att den svenska anfadern uppenbarligen övernattat på Bäckaskog nära 110 år före någon av oss andra som senare varit där så många sommarveckor som gäster till morbror Per, den siste privata arrendatorn av Bäckaskog innan det blev turistanläggning. Det är vidare att konstatera att Ludvig inte kommit till Sverige som flykting undan Napoleon roende i "öppen båt" med risk för beskjutning från fientliga trupper. Den förvisso "öppna båten" hade kanske inte några bekväma sovhytter men var en reguljär, snabbgående segeljagt, som utöver post och lättare gods även befördrade några få betalande passagerare.

DET BÖRjade MED SIRAP

3148. År 1816

"Med den sirapstillverkning som Leissner åtagit sig att anordna kommo vi under detta år ej långt i brist på lämplig fabrikslokal men arbetade han så mycket sig göra lät på vinden af bränneriet och hans fabrikat började redan att blifva bekant och vinna bifall. Emellertid byggdes flitigt på ett nytt stort fabriks hus som vi hoppades få fullt färdigt under 1817 års vår.

Det nya stora fabriks huset omnämns senare som "likörfabriken". Vid Holje fanns alltså redan före Leissners ankomst ett bränneri.

DANNFELT SOM BRÄNNVINSHANDLARE

3168. "Från grosshandlare Öhrström i Stockholm fick jag mottaga anbud om fri bostad i ett af honom till rum för resande afsett hus derstädes. Då dertill kom att jag hade åtskilliga affärer att afsluta med min vän Dufva, i bolag med hvilken jag gjort åtskilliga betydande brännvinsuppköp beslöt jag att företaga en resa till hufvudstaden. Äfven härvid hade jag lyckan med mig s.a.s. i sömnen i så motto att Dufva, som fästade min uppmärksamhet på att i de flesta af mig med gynnsamt resultat företagna spekulationer äfven han härvid hade sin hand med i spelet. Han uppmuntrade mig sålunda mot slutet af senaste år att uppgifva förslag till något gemensamt företag, till hvars utförande han hade nödigt förlag disponibelt. Vid denna tid låg ännu handeln med brännvin nere; dels låg beredningen deraf ännu i sin början, dels hade ännu ingen tänkt på att skeppa sådant till Stockholm, utan endast utminuterat det i grannskapet. Jag föreslog därför att vi skulle inköpa omkring 10.000 kannor brännvin hvarvid jag beräknade att kunna lemna hälften af egen tillverkning. Till min förvåning dock härpå det svar att en sådan obetydlighet ej lönade mödan men att vi kunde till en början försöka med ett uppköp af 50.000 kannor till hvars inköp ock 15.000 Ry rgs remitterades. (Myntslaget som används skrivs ungefär som Ry, vilket jag förmodar är Riksdaler, ibland med tillägget rgs /riksgälds/ eller bko /Banko/. En riksdaler Banko motsvarade 1,5 riksdaler riksgälds. En kanna = 2,617 liter. Transporten skedde troligen i lerkannor från Höganäs med volymen en kanna.

"Jag sparade ej någon möda vid utförandet av denna order; tog sjelf i mina därvarande kommissionärers, Ekstrand och Mörck i Carlshamn, pakthus emot den första sändningen af 12.000 kannor, graderade (?) och mätte brännvinet (stavas i regel med ett "n") samt förseglade hvarje kärl, begaf mig liktidigt fartygs afsegling, som förde denna last, på väg till Stockholm, för att på samma sätt der avlämna varan och hade förutom den vinst som tillföll oss båda med omkring 4000 Ry på hvar lott, en mig ensam tillkommande behållning genom öfvermål fullt ersättande mina reskostnader.

"Så lätt hade jag ännu aldrig förtjent så stort belopp. Hade Dufva med detta lyckliga resultat och med disposition af så betydliga medel varit af mindre misstänksamt sinnelag, hvarmed han pinade mig i hvarje bref skulle vi kunnat göra stora affärer på den sålunda inslagna vägen då ännu ej någon i min trakt tänkt på dylika företag, förrän det gynnsamma resultatet och det utöfver verkligheten förstörde ryktet derom några år senare liksom väckte alla ur en djup slummer till liknande företag.

"Denna affär med Dufva var dock den första och den sista. I dennes ställe inträdde firman Wideman & Silfverberg, unga, driftiga nybörjare, med hvilka jag under året gjort bekantskap, inledd genom köpmannen Stenhoff i Carlshamn och har jag sedan dess med dem gjort mycket betydande affärer utan att de, i motsats till Dufva någonsin visat den ringaste misstro eller missnöje. Redan under innevarande år skördade vi på hvar andel en vinst av 3000 riksdaler.

3179. År 1817

"Den 18 september anträdde jag åter en resa öfver Ystad - Stralsund till Berlin och Leipzig, hvartill jag föranleddes af den vinst genom varuinköp, som jag gjort vid föregående likartad färd, min önskan att i Berlin ytterligare inhemta åtskilligt rörande den å Holje anlagda fabriken, samt att i mitt fädernesland återse släkt och vänner.

NY FABRIK PÅ HOLJE STARTAR

3209. År 1818 efter hemkomsten från Berlin och Leipzig.

"Den nyanlagda fabriken hade under Leissners insigtsfulla och energiska ledning nått en oförfäntadt stor utveckling. Den nya fabriksbyggnaden hade under det förflutna året blifvit fullt färdig och tillverkningen af sirap, stärkelse, mjöl och granulat af potatis nådt ett betydande omfång så att om motsvarande afsättning kunnat påräknas dagligen 800 pi (ett tecken som liknar ett litet pi, med säkerhet avses skålpund, vid denna tid motsvarande 425,076 gram, d v s 340 kg), sirap kunnat beredas. Denna afsättning felades dock ännu men bidrog likfullt till att sprida mitt rykte, i synnerhet sedan den ansedda tidningen "Journalen", hvars redaktör kanslirådet Wallmark var och ännu är under den 15 November på ett smickrande sätt omnämmt mitt företag och dess patriotiska ändamål, för hvilket en redogörelse af mig meddelats i Lantbruks-Akademiens annaler, med anledning hvaraf jag ock under 1819 invaldes till ledamot af nämnda akademi.

ARTIFICIELL COGNAC

"Då Leissner emellertid insåg att i denna gren af tillverkningen ej tillräcklig afsättning var att emotse, helst af mig sökt monopol derå vägrats sedan vetenskapsakademin afstyrkt sådant på grund af ett utlåtande af den berömde kemisten Berzelius, som framhöll att dylik tillverkning borde med fördel kunna bedrivas såsom husbehovsnäring kom han på den tanken att tillverka artificiell cognac och rom. Den förstänförda uppfann han själv och till den senare köpte jag receptet af en skicklig destillatör i Stralsund.

"Härförutom blef den redan igång varande tillverkningen af likörer och bischof, hvartill vi hittills användt potatissirap betydligt utvidgad genom begagnandet af socker, hvarvid vi dock fortfarande till bischofen förbrukade en stor mängd blåbär hvilkas insamlade beredda fattiga stor förtjenst. I stället för förut brukligt Malagavin (?) nyttjade allmogen i allt stötte omfattning dylik bischof oakadt prosten Lindström gjorde allt i sin förmåga att hindra detsamma. Då sålunda ett kungligt reskript ålade varje pastorat att inkomma med förslag till inskränkning i förbrukningen av utländska öfverflödsvaror föreslog den baksluge prosten att man inom under Jemshögs pastorat lydande församlingar skulle skriftligen förbinda sig att afstå från bruket af mina tillverkningar.

NYKTERISTHOT

3212.

"Inom Näsrum lyckades det honom ock att genomdrifva detta men då samma fråga förekom inom sockenstämma inom Jemshög uppträdde jag deremot framhållande hurusom regeringens afsigt vore att hämma import från utlandet, men ingalunda att hindra inhemsk industri i synnerhet som den af mig bedrifna bereder så många församlingsbor betydlig inkomst. Han blev ock öfverröstad och detta kunde han aldrig förlåta mig.

"Den första ankare cognac, som Leissner på prof under 1817 tillsände Wideman & Silfverberg i Stockholm konfiskerades vid dervarande tullkammare såsom utländsk, oförtullad vara och min med anledning deraf afgifna reklamation godkändes först sedan jag inför rådhusrätten i Carlshamn aflagt ed derpå att denna vara hos mig tillverkats. Detta väckte uppseende, Wideman & Silfverberg reqvirerade redan nu det första året tusentals kannor, hvilkas tillverkning inom landet ännu var i allmänhet okänd och deraf skördad vinst var högst betydlig. Enligt kontrakt skulle 1/6 deraf tillfalla Leissner förutom honom tillerkänd lön och vivre, men detta oaktat gjorde han redan under första året 1818 anspråk på en extra utdelning af 500 Riksdaler, som jag ock fann mig föranlåten att medgifva under det att min behållning uppgick till 1200 Ry.

Här har vi kanske ett exempel på en tvist, som Dannfelt talade om i samband med skrivandet av det första kontraktet med Leissner. Där stod kanske inte något om cognac och när sådan började tillverkas fick man kanske omförhandla kontraktet. Dannfelt fick medge en extra utdelning av 500 riksdaler.

NÅGRA DUSSIN LIKÖRFLASKOR VID SKATTEPRÖFNING

3217.

".... Under nästföregående taxeringskommitté hade man för att fylla behoven för ökade statsutgifter vidtagit en allmän stegring i taxeringen hvarigenom värdet af Holje höjts från 16.000 Ry till 46.000 Ry, hvarvid speciellt afseende fästats vid den af mig bedrifna brännvinshandel, som dertill särskilt taxerats. Jag reste till Ronneby för att personligen häröfver anföra besvär vid den sammanträdande pröfningskommitten, men skulle troligen ej förmått uträtta något derest jag ej till den därför känsliga landshöfdingen medfört några dussin flaskor likör af min tillverkning, som åtminstone befriade mig från sistanförda afgifter.

Samhället går framåt. Numera skulle det nog inte vara så lämpligt att ta med "några dussin flaskor likör" om man vill klaga på skatten.

Dannfelt bedrev, som av det tidigare framgått, en omfattande handel med brännvin. Detta köptes från brännerier i trakten i den mån inte den egna produktionen räckte till och "exporterades" över Karlshamn främst till Stockholm. Uppenbarligen har det varit en noggrann ekonomisk redovisning för de olika rörelsegrenarna vid Holje Bruk och man skiljer mellan "brännvinshandel" och "likörfabriken." Leissner tycks inte haft någon del i handeln med externt inköpt brännvin.

LEISSNERSKA FABRIKEN GER MÖJLIGHET ATT VARA SPENDERSAM

3244. 1819

".... Få veckor derefter hade jag glädjen att å Holje mottaga besök af generalen grefve De la Gardie samt Barnekovska och Ehrenborgska familjerna. Vi sammanträffade alla på Ryadahl - 2 mil från Holje, dit dagen derpå äfven fru von Lodenstern (?) och min kusin kammarherre Rosen från Odersberga inträffade, hvilka alla jag sökte mottaga på det festligaste. Triumfbågar med namnchiffer i blommor uppfördes, bron öfver vattenfallen vid bruket förvandlades i en löfsal, i hvilken en förträfflig gouter serverades, illuminationer tändes under nätterna och på kanonsalut sparades ej. Allt detta syntes angenämt upptaga mina kära vänners tid och skratt samt skämt förtgick dagen om, hvartill ock kronprinsens adjutant, löjtnant Steyer (?) väsentligen bidrog. På kostnader sparades ej, hvartill ock de nu så rikliga inkomsterna af Leissnerska fabriken lemnade god tillgång.

Den "likörfabrik", som man började uppföra kort tid efter Ludvig Leissners ankomst hade tydligen fått en god start.

LANTBRUKSAKADEMIEN OCH KONUNGEN

3298. 1821

Efter någon tids vistelse i Stockholm och efter att ha flyttat till Rejsens kaffehus vid Skeppsbron skriver Dannfelt.

"Alla mina eller rättare Leissners numera en hög grad af fullkomlighet nådda tillverkningar, förevisade jag vid en af landbruksakademiens sammankomster, der de afprovades och vunno allmänt erkännande och den för sina kunskaper berömde presidenten baron Edelcrantz uppmanade mig att bringa dem konungens kännedom.

Abraham Niklas Edelcrantz var oerhört mångsidig och var bl a Lantbruksakademins förste direktör. Konungen var Karl XIV Johan.

"Hittills hade jag helt och hållet undvikit hofvet, emedan jag ansåg mig der tillbakasatt, och väl hade varit om jag fortsatt härmed. Konungen, hos hvilken jag fick audiens, bad mig vänligt att återkomma nästföljande dag. Då hade emellertid temperaturen förändrat sig. Jag fick ej företräde och man medgaf knappt att af mig medförda prof inburos, hvartill orsaken lär ha varit att lifmedikus Edman inbillat konungen att man dermed kunde förgifta honom. Slutligen sades mig att allt befunnits odugligt och alla försök af tjenstgörande adjutanten öfverstelöjtnant Forselles att bereda mig en middagsinbjudning, vid hvilken jag kunnat komma i tillfälle att tala med konungen voro fruktlösa. Jag gick derföre direkt till kronprinsen (sedermera Oskar I, då 22 år), men fick även af honom ringa uppmuntran, hvadan jag förbannade hoftrapporna, som jag fort föresatte mig att hädanefter undvika. Under många år höll jag ock denna föresats.

Den deltagande baron Edelcrantz för hvilken jag beklagade mig och som visade mig mycken vänskap tröstade mig dermed att min bästa uppmuntran låge i en betydande afsättning och förtjenst af mina tillverkningar.

Nära nog hela tiden af min vistelse i hufvudstaden egnade jag åt sällskapslifvet. Dagligen vidgades kretsen af mina bekantskaper; - ett hus beredde mig tillträde till ett annat men ännu mera mitt muntra lynne samt ryktet om min förmåga att ordna sällskapslekar. Det bifall jag dervid vanligen skördade gjorde att jag började att grundligt studera dem, anskaffade hithörande litteratur och t.o.m. sjelf uppfann sådana.

Med det senaste stycket frångår jag föresatsen att endast ta med sådant ur Dannfelts journaler som berör Leissner och hans verksamhet och ska försöka att i fortsättningen bättre följa de uppställda spelreglerna, men detta förtydligar bilden av Ludvig Leissners arbetsgivare och sedermera samarbetspartner.

BRÖLLOP MED DRAGONPUNSCH 1821.

"Den 6 juli firades min älskade dotter Julie's bröllop å Holje med Juhlin. Glättigt men dock ej utan mörka aningar förgick den betydelsefulla dagen. Under middagsmåltiden voro vi muntra, för tillfället, af Monthell författade verser sjöngos men hvad som skulle utgöra reliefen dervid - dragonpunschen - gick förlorad genom hans misstag att till smakens förhöjande tillsätta i stället för en matsked full af eau de cologne, lavenderessens.

Detta är första gången jag påträffat ordet punsch i Dannfelts journaler. Det torde inte var den spritbaserade arrakpunsch som vi numera kallar punsch. Av andra sammanhang framgår att med "dragonpunsch" avses en blandning av olika sorters vin, normalt fyra sorter. Kanske hade det varit bättre att anlita Leissner för att blanda dragonpunschen, men sannolikt tillhörde han inte gästerna vid dotterns bröllop. Dannfelt har vid något tillfälle beklagat sig över att i Jämshögs församling fanns endast två ståndspersoner, han själv och prostén.

KRONPRINSEN TILL BÄCKASKOG

"Liktidigt dermed erfor jag att kronprinsen anländt till Bäckaskog, der fester och lustbarheter skulle anordnas. I skön hågkomst av detta mig kära ställe kunde detta ej förblifva mig likgiltigt men då jag icke var inbjuden till desamma begaf jag mig till excellensen Wachtmeister å Årup som jag väl visste skulle vid ett sådant tillfälle begifva sig till Bäckaskog och gerna medtog mig dit. Så blef ock förhållandet.

Kronprinsen är den blivande Oskar I. Dannfelt hade sedan greve Toll avlidit sommaren 1817 inte kunnat besöka Bäckaskog.

3349. 1822

"Under min bortovaro i hufvudstaden hade oenighet mellan de olika representanterna af det å Holje alltför talrikt representerade quinnliga elementet nått den omfattning, att mitt första bekymmer efter min hemkomst blef att söka ordna deraf beroende förhållandena. Den äldsta af min aflidna morbror Gottliebs, sedan ett år å Holje boende döttrar, Julie hade förlofvat sig med min inspektor Graf. Dennes broder, bokhållaren Martin hade knutit en förbindelse, som gjorde hans aflägsnande nödvändigt. Den enda jag kunde fullt lita på var min gamla hushållerska Carolina Hammarman, som vanligen var i strid med alla.

RESA TILL KÖPENHAMN - LEISSNERS DIVIDEND

"Sedan hemfriden på detta sätt var någorlunda återställd företog jag en resa med Leissner till Köpenhamn, som denne rastlöst arbetsamme man önskade se och hvilken förströelse jag gerna unnade honom. Han hade genom sin nu till 33 1/3 % stegrade årliga dividend redan samlat sig en liten förmögenhet, och, huru sparsam han än annars var så uppoffrade han dock gerna den af resan orsakade på hans lott kommande kostnaden.

På Widtsöfle tillbringade vi den liktidigt infallande pingsthelgen, och derifrån gick det rakt på Landskrona för att derifrån företaga öfverfarten till Köpenhamn.

En lycklig tillfällighet skänkte oss der ett angenämt resällskap i min släkting, major Segerbaden med fru, född Sjökrone; hennes broder hofintendent; samt öfverstinnan Edenhjelm, syster till öfverste Boij. Vinden blef oss dock ogynsam samt tilltog så att vi efter timslång kamp nödgades vända tillbaka. Följande morgon voro utsigterna emellertid bättre; men endast med möda förmådde jag öfvertala Leissner att ännu en gång våga sig ut på detta äfventyr; och lyckligt nådde vi bryggan i Köpenhamn.

Det är tydligen inte från Ludwig vi fått eventuella seglargener, möjligen en benägenhet för sjösjuka i den mån sådan finns i slakten. Efter ankomsten till Köpenhamn omnämns Leissner inte mera. Däremot beskrivs ett omfattande sällskapsliv tillsammans med bland andra greve Wachtmeister och baron Rålamb och många inbjudningar till baler och spektakel samt sammanträffande med svenske kronprinsen, som vid ett längre besök i staden passade på att tillfälligt utöka sin medföljande uppvaktning med Dannfelt och dessa två. Troligen blev Leissners Köpenhamnsvistelse betydligt kortare än Dannfelts.

3358. 1822

"Från den 27 September då jag ankom till Leipzig stannade jag der i nära nog tre veckor för att under dervarande berömda marknad göra betydande inköp af varor, företrädesvis glasfabrikater, hvarvid handlanden Areschoug från Cristianstad var min intressent, sålunda att jag försköt nödiga penningar och verkställde inköp; han deremot ombesörjde allt öfrigt.

Areschoug är ett för Södertälje-Leissners känt namn från Cristianstad drygt 100 år senare.

DANNFELT TILL HANSTAVIK OCH LINA

3377. 1823

Dannfelt reser på nyåret 1823 till Stockholm i släde, vilket tar en vecka. I trakten av Södertälje gästar han herrgårdar, välbekanta för Södertälje-grenen.

"Att aflägga besök på bekanta ställen äfven då sådana ligga något ur vägen hade vid mina talrika resor inom Sverige nära nog blifvit min andra natur. Efter å Stora Åby intagen god middag beslöt jag mig derföre att oaktadt min reskamrats brådska, ej resa förbi min vän Dufva på Hanstavik, oaktadt detta låg 1½ mil ur vägen. Men ehuru vi ankommo dit redan kl ½ 6 strandade detta försök äfven här, ty familjen var på bal hos en granne, löjtnant Elgenstjerna. Lyckligtvis var guvernanten demoiselle (?) Borgvenino lemnad hemma såsom husets vårdarinna och hon undfagnade oss på bästa sätt t.o.m. i konversation och så hade vi fördelen att redan tidigt få begagna oss välbehöflig hvila. Kammarrådet med fru fingo vi först nästa morgon träffa, hvarvid de öfvertalade oss att stanna dagen öfver hos dem, hvarunder vi gjorde en utfärd till hans nyligen inköpta egendom Lina, der jag ock fann den gamle, på mig alltjämt gramse assesor Pihl.

Den 15de anlände vi till Stockholm sedan vi intagit middag å Fittja Vårdshus.

Dannfelt hade rest till Stockholm den 8 januari 1823 och var åter på Holje den 23 april.

DOROTHEA NORLING TILL HOLJE

Under sex dagar var han sedan sysselsatt "arbetssam som ett bi, hardt när både dag och natt, ordnande mina affärer och räkenskaper" för att den 30 april vara redo för en ny resa till Köpenhamn och Tyskland.

3449. 1823

"30 april, omedelbart efter intagen middag anträdde vi resan till Köpenhamn f.n. målet för min resa, men blott första stationen för mina reskamrater. Nattquarter togs i Christianstad och tillbragte vi aftonen vid en glad soupé hos Peyron i sällskap med den hederlige landshöfvingen Axel de la Gardie.

"I Christianstad mötte mig en från Stockholm dit anländ ny hushållerska, mamsell Dorothea Norling. Sedan flera år förestods denna befattning å Holje af en tyska, Carolina Hammarmann - trogen som guld men med ringa kunskaper och sparsamhet. Hon kom från Platens å Öfrabyborg, sedan hon erfärit att en dylik plats var hos mig ledig, utan att på förhand anmäla sig, och jag behöll henne, hur föga inbjudande hennes yttre än var. Den häftighet vid minsta motsägelse, den outhärlighet hon trodde sig ha, föranlede henne att ofta uppsäga sin tjenst; hvilket hon dock redan dagen derpå ångrade eller glömde. För att dock ej städse vara beroende af hennes nyck, begagnade jag mig af min vistelse under vintern i Stockholm att genom annonser i tidningarna söka skaffa en duglig efterträderska.

"På detta sätt hade jag kommit att träffa aftal med nämnda mamsell Norling, hvilket dock nu redan ångrade både mig och Caroline. Jag försökte derföre att förmå henne att återvända till Stockholm, hvartill hon ock förklarade sig villig, men fordrade en ersättning af 36 Riksdaler under det att jag endast bjöd 24 Riksdaler. Då vi sålunda ej kunde komma öfverens, reste hon till Holje, der inom kort den för mig så inbringande fabrikör Leissner, som jag antog oföränderligt förblifva gammal ungar, förälskade sig i henne; och vid min återkomst från utlandet föreställde henne såsom sin brud. Detta hade för mig ytterst viktiga finansiella följder; då, med Leissners alltjemt sig ökande förmögenhet, den äregiriga frun, som snart fann sin ställning på Holje alltför underordnad, förmådde att inköpa den 1 mil från Carlshamn belägna vackra egendomen Ekeberg, dit fabriken under 1825 flyttades, hvarefter med nöd och såsom en konsideration nytt kontrakt på 10 år afslöts, hvori mig tillförsäkrades halfva nettoinkomsten, men hvarigenom jag i hyror och andra förmåner gick förlustig om minst 2000 riksdaler årligen.

Kära släktingar!!! Inse vilken lycka och upplevelse det var för författaren i sin trängna släktforskargärning att träffa på detta avsnitt bland de åtta band jag noggrant stavade mig igenom. Dannfelt hade annonserat i Stockholm och anställt mamsell Norling, som rest den långa vägen till Cristianstad. Det hade säkert tagit minst en vecka. Där blir hon anmodad ge sig hem igen mot en ersättning av 24 riksdaler, men hon begär 36 för att frånträda anställningsavtalet. "Då vi sålunda ej kunde komma överens" skriver Dannfelt. Man kan se dem sitta och förhandla. Två viljestarka människor. Vår släkts etablering i Sverige hängde på tolv riksdaler. Naturligtvis kom jag genast att erinra mig melodin i Tolvshillingsoperan - det här var ett tolvrikdalersdrama - en släktsång med melodi av Kurt Weil blev ett självklart resultat. Släktsången, som sjöngs första gången vid släkträffen på Bäckaskog sommaren 1992 med Lunds studentsångare Gunnar Persson av grenen Ferdinand - Siri Charlier - Lalla Persson återfinnes mot slutet av denna "bok".

TRANSPORTPROBLEM MED KEMIKALIER

3699.

Den 25 sept 1823 kom Dannfelt till Ystad med postjagten från Stralsund efter en resa, som börjat i Holje med Köpenhamn som mål, men som senare utsträckts till Tyskland, Paris och Schweiz.

"Jag nådde snart mitt vanliga logis hos Åkesson. I rummet bredvid bodde min kusin Carl von Platen från Malmö. Så snart han erfor min ankomst, kom han in till mig, för att med vanlig nyfikenhet och pratsjuka beröfva mig flera timmar af den nattro på hvilken jag sätter så stort värde. /Var "pratsjukan möjligen ett släktdrag - Dannfelts helt dominerande intresse i livet var ju uppenbarligen sällskapslivet och där gäller det att hålla igång och prata/. Detta sammanträffande fick dock till följd att jag fick åtfölja honom i hans vagn till Malmö, för att derefter hemta min, som vid början af min resa quarstannat i Landskrona och å hvilken jag nu hade att till Holje hemföra tvenne fat med för Leissner nödiga kemikalier, hvilka skulle vara att afhemta hos Tønning i Helsingborg. Redan från Berlin hade jag beordrat att mina hästar från Holje skulle möta mig å Widtskäfle, hvarvid jag så noga beräknat tiden, att vi där skulle hafva inträffat å samma dag, om ej oförutsedda förhållanden inträffat.

Jag tillbragte natten i Malmö, hvarifrån jag tidigt på morgonen afreste till Landskrona. Der möttes jag af den oangenäma underrättelsen att nämnda fat ännu ej ankommit med anledning hvaraf jag genast sände ett bud till Köpenhamn, som på tredje dagen återkom med det svar från min dervarande agent, att ifrågavarande sändning redan längesedan aflemnats i Helsingborg, dock till orätt adress.

3701

"För att så vidt möjligt återvinna den tid, som sålunda gott förlorad, och att inträffa å Holje till den nära förestående marknaden den 2 Oktober, beslöt jag, att, sedan jag med stort besvär på min Holsteinervagn lastat de båda, omkring 200 skålpund tunga faten fortsätta resan hela natten, helst Tønningh hade smugglat dessa varor, och jag följaktligen saknade tullförpassning derå. Det regnade dock så häftigt, att jag fann mig föranlåten att stanna öfver natten i Åstorp, 2 mil från Helsingborg.

Ovanstående är ett exempel på vilka problem som brister i infrastruktur och transportteknik kunde medföra för ett litet företag vid denna tid. Denna gång gick det bra att få hem de två faten med kemikalier till planerad tid trots avsaknad av tullförpassning men det skedde bl a med hjälp av ett bud som skickades över till Köpenhamn med en förfrågan. Det budet gick väl med någon segelbåt eller rent av roddbåt som ändå skulle över till Köpenhamn, men eventuellt var man nödsakad att skicka en båt enkom för detta.

LEISSNERS FÖRMÖGENHET

3704. 1823 5 OKT

"Så var jag åter frisk och glad på det mig kära Holje, der jag fann allt temligen efter önskan. Inspektör Graf hade skött sin syssla såsom vanligt; d v s hvarken bra eller illa, men antagligen ärligt. Fabriken hade Leissner bedrifvit med vanlig beundransvärd drift och sakkunskap. Derved skördade betydliga vinst och starka omsättning av alla tillverkningar hade ökat Leissners förmögenhet. Min hade bort tillresa i ännu högre grad (veterligen var vid denna tid Leissners "dividend" 1/3 och alltså Dannfelts 2/3) om ej en mängd kostbara sidoaflopp hållit den vid ungefärligen samma nivå. Hit hörde min rastlösa försköningslust vid Holje, mina dervarande samlingar, mina resor samt framförallt de ekonomiska förluster som voro en följd af min långa bortovaro. Jag granskade dock alla räkenskaper, uppgjorde sjelf alla bokslut, samt var belåten, då jag derved fann att det hela företedde fortskridande i mina förmögenhetsförhållanden. Äfven gåfvor till nödlidande uppgingo till ej ringa belopp.

DANNFELTS ENSAMHET

"Alltför hastigt förgingo de glada dagarna i Carlscrona och med ledsnad skildes vi från det glada samhället. Vi följdes åt till Carlshamn, hvarifrån jag tog vägen till Holje.

Länge kunde jag dock ej hålla ut på detta af alla såsom jordiskt paradiset beprisade ställe. Dessa entusiaster bedömde det enbart efter första intrycket men icke efter det lif af eremit, som jag var nödsakad att föra derstädes. Alla dessa härligheter förlorade för mig sitt intresse, då jag saknade någon att dela dem med - tillsammans med hvilken jag kunde njuta dem. Efter den mig så föga bevågne prosten Lindströms frånfälle hade jag visserligen fått god ersättning i prostens Schevelin med fru och rätt vackra, ehuru haltande dotter Emelie, liksom den vänlige pastor Olander, ofta af mig besöktes och lika ofta voro af mig inbjudna; men härtill inskränkte sig ock mitt umgänge och endast sällan erhöles derigenom ett afbrott i min ensamhet. (Fabrikör Leissner och inspektör Graf var uppenbarligen inget acceptabelt umgänge. Vid ett annat tillfälle konstaterar Dannfelt att han och prosten är de enda ståndspersonerna i en församling på över 7000 själar.)

MASKERADBAL I GARVAREGÅRDEN

Dannfelt inledde därför en ny sejour i Widtsköfvle och sedermera Christianstad med ett omväxlande sällskapsliv.

3726.

"Slutligen då jag en dag åter hårt ansattes af de unga damerna förklarade jag mig villig att gifva en lysande maskeradbal under vilkor att hvarje dam skulle uppträda i tre olika drägter och masker; och Marianne Barnekow för dagen fungerade såsom min fästmö och såsom sådan göra "les honneurs". Ehuru jag vida mer tyckte om Sofie, vågade jag ej ifrågasätta att hon åtog sig detta uppdrag emedan jag kände huru lätt hon funne sig stött.

Mot förmodan gick man genast in härpå och den 1sta februari bestämdes för den stora dagen. Sedan jag nu en gång stod i begrepp att begå en dylik dumhet, ville jag göra den möjligast fullständig, ordna allt på bästa sätt och gåfvo de bespottare straff, som påstått att alla drickesvaror komma att utgöras af fabrikater af Holjes potatisbrännvin.

Det blef dock en ståtlig fest för 200 gäster i en förträfflig lokal på garfvar Bruzells öfvre våning. Dansen fortgick till kl 5 på morgonen då damerna så småningom försvunno medan herrarna slogo sig ned vid bålarna. Mina adjutanter voro kapten Testrup och assesor Berg von Linde hvilka främst hade att tillse dryckesvarorna, hvilka enligt allas intygande voro lika utmärkta som rikliga.

Den garvaregård som här är omnämnd fanns kvar i varje fall i mitten av 1980-talet och då inredd till restaurang. Kanske är den fortfarande intakt. I början av 1900-talet drevs garveriet av en garvare Ljungberg, vars son doktor Gösta Ljungberg i Trollhättan var en av mina goda vänner.

HOS BRÄNNVINSHANDLAREN I STOCKHOLM

3756. 7 mars 1824 i Stockholm

"Dagen derpå hade jag en utsökt middag hos min mig nära förbundne vän Widman, hvilken liksom hans kompanion (i brännvinshandeln) Silfverberg, aldrig hade något sällskap, utan att dertill inbjuda äfven mig, då de sedan inledandet af vår förbindelse, 1815 omsatt mer än 1 miljon riksdaler och derpå tjenat vida mer än jag. Lika njutningsrika middagarna än äro hos dessa hederliga affärsmän, som räknas till stadens förnämsta, lika tråkiga och stela äro de derpå följande aftnarna.

HOS RYSKE MINISTERN

"För att ej under nästföljande dag sitta i min ensamhet, begagnade jag mig af excellensen Suchtelers generella inbjudning och gick till honom till middag, säker att vara välkommen.

Suchteler var född i Holland, men inkallad till tjänst i Ryssland. Han var sedan 1810 rysk minister i Stockholm. Suchteler hade från rysk sida förhandlat vid fästningens Sveaborgs kapitulation år 1808. Kapitulationen betraktades på svensk sida som feg och onödig och därför som ett förräderi. Suchtelers utnämning till rysk minister i Stockholm endast två år efter kapitulationen betraktades från svensk sida som en svår skymf mot Sverige och han var därför under sina första år i Stockholm högst impopulär och betraktades enligt Nordisk Familjebok som rysk spion. Senare och med en annan utveckling av de svensk-ryska politiska relationerna blev han mer uppskattad.

"Då var och en som känner honom med mig delar detta predikat och den muntre åldringen har ett förträffligt bord, goda dricksvaror och glatt sällskap så sammanträffar vanligen der diplomater och artister och då jag genom uppsluppet lynne söker att återgälda den gode värden den njutning han skänkt mig lyckades detta mig vanligen i hög grad. Den sluge räffen Bodisko (en diplomat vid ambassaden, som Dannfelt alltid låg i strid med) försummade dock ej något tillfälle att härvid komma i kollision med mig, hvarvid han, som i likhet med de flesta ryssar talade franska som en infödd, derigenom var mig öfverlägsen. Vid nämnda tid hade å Holje tillverkade rhum och coenac nått höjden av sitt rykte med anledning hvarav ock de ofta voro föremål för samtal. Så slog jag en gång vid ett meningsutbyte med Bodisko vad om 6 buteljer af nämnda fabrikater, hvilket jag så mycket hellre förlorade, som jag var öfvertygad att han vid deras profning skulle nödgas erkänna deras goda beskaffenhet; men på tal härom berättade han till min förargelse att han genast givit sina betjenter de honom sända buteljerna, hvilket jag föresatte mig att vid tillfälle vedergälla honom.

HOS LIKÖRHANDLAREN

3818. "Dagen derpå hade jag rätt roligt hos Falkman, ensam försäljare af mina likörer.

Dannfelt ägnade sig dels åt handel med brännvin, som tillverkades på Holje men även köptes av mindre tillverkare i trakten och såldes via Karlshamn, dels äfven åt försäljning av de olika likörer som tillverkades i Leissners likörfabrik på Holje. Det har varit svårt att i dagböckerna få bestämt fastslaget att och i så fall när på arrak baserad punsch började tillverkas. Kanske denna tillverkning startade först senare. Dannfelts journaler fortsätter blott till år 1839, men då var Leissner veterligen verksam i ytterligare 20 år.

..... "Genom lyckade spekulationer i förening med flit och ordningssinne hade han redan berett sig välstånd, samt vunnit en hos den bekante gravören professor Forselle uppfostrad, nått flicka till hustru. Hvarje år då jag vistades i Stockholm måste jag bestämma en dag som jag tillbringar hos honom i litet men muntert sällskap, hvarvid jag alltmera kommit på förtrolig fot med Forselles. Denna gång fann jag bland gästerna den för sin porter så allmänt kände grosshandlaren Lorent, broder till och agent för den ännu mer bekante i Göteborg, och gift med en Castillon från Berlin. Att vi livligt bekämpade hvarandra rörande företrädet af våra fabrikater, behöfver jag ju ej försäkra. Falkman trakterade oss med båda slagen och fann god avsättning.

PÅSKEN PÅ HANSTAVIK

3820. År 1824

"Redan längesedan hade jag lofvat min äldsta vän i Stockholm, kammarrådet Dufva att tillbringa den stundande påskhelgen tillsammans med hans familj å den vackra, honom tillhöriga egendomen Hanstavik. Derest jag ej gifvit detta löfte hade det nog varit mig svårt att slita mig lös ur den trollkrets av inbjudningar och förströelser, i hvilken jag så mödosamt och om jag så må säga, så konstrikt innästlat mig. Sedan jag behörigen stärkt mig med nödig frukost, skyndade jag mig att med Dufvas mig tillsända hästar färdas den 4 1/4 mil långa vägen, och fann det hjertligaste mottagande vid ankomsten till målet för resan.

Under första påskdagen intog hela familjen middag å det 1 1/2 mil aflägsna godset Glasberga, tillhörig baron Löven, arftagare till den rike egaren av Häringe.

"Med all yttre, dagligen tilltagande framgång var och förblef jag dock svag; hade redan talat med konungen om uppförande för hans räkning af en vacker byggnad å Ramlösa, hvarigenom enligt min enfaldiga mening han skulle förmås att årligen besöka detta ställe, som derigenom skulle nå sin högsta framgång, samt dertill alltför långt inblandat Wetterstedt och Wirsén i denna affär.

BRÄNNVINSFÖRÄDLING GER LYCKLIG FINANSIELL STÄLLNING

3828. Inför köpet av Ramlösa.

"Ett troget biträde hade ock Platen i en gammal mäklare, Zethreus, som han lofvat en hederlig provision om han kunde bringa köpet till stånd. Denne lemnade mig ej ett ögonblicks ro, och var så efterhängsen att jag slutligen fann mig nödsakad att om jag ville eller ej - fatta ett beslut. Småningom hade ock Platen anskaffat några hufvudsakliga dokument, men de flesta af dessa, erforderliga för handels afslutande, fattades ännu. Min finansiella ställning hade hittills aldrig varit så lycklig som f.n. Genom välberäknade handelsspekulationer, det öfver all förväntan gynnsamma resultatet af min brännvinsförädlingsfabrik samt genom förmånlig försäljning af inköpt brännvin, hade oaktat alla mina resor och ehuru jag efter inköpet af Holje i förbättringar och försköningar der nedlagt 53.000 Ry min förmögenhet ej minskats utan hade jag betalt alla mina skulder med undantag för ett med låg ränta löpande diskontlån samt jag derutöfver i koppar och papper hade ett rörelsekapital af 20.000 Ry, hvartill kom till Barnekov och Hamilton utlånade 20.000 riksdaler bko. Oafsett detta visade senaste afräkning med Widman & Silfverberg att jag hos dem hade en fordran af ej mindre än 31.000 Ry.

Det är inte jag helt säker på om med Ry (eller Rg - otydligt tecken) avses riksdaler banko (banco) eller riksdaler riksgälds.

FABRIKATER BLIDKAR VREDGAD GREFVE

3868.

"Den 4:de Maj intog jag för denna gång min sista middag hos min f.d. reskamrat, Hamilton, som vid varje tillfälle haft mig i troget minne. Skada blott att han bodde så långt bort, - i Brandelska huset å Ladugårdslandet, dörr vid dörr med landtbruksakademiens direktör, grefve Mörner. Dessa båda dörrar förvexlade jag flere gånger, så att jag kom in i excellensens rum. Då detta inträffade för andra gången höll excellensen på att vredgas deröfver, men sedan han närmare lärt känna mig och mina fabriker blef han mig mycket bevågen.

Den 5:e och 6:e var jag utan middagsbjudningar (dessa upphörde i Stockholm med den 1 maj) under båda aftnarna deremot angenäma förströelser. Den första egnades åt en stor sällskaplig krets hos öfverdirektör Cassel, der jag ännu en gång, - den sista under denna vinter, - uppbjöd hela min förmåga att framkalla munterhet, för att såmedelst visa min tacksamhet till det goda värdfolket, som visat mig så mycket och utsökt vänlighet. Cassel eger ej samma intagande väsende som hans fru; är ofta temligen rå, men onekligen en utmärkt embetsman. Mig framställde han vid hvarje tillfälle ss ett underverk, som ännu för få år sedan fullkomligt okänd i Stockholm lyckats bringa det därhän, att jag gerna vore sedd i nästan alla i sällskapslifvet deltagande hus, samt mera bekant än troligen någon annan främling. Den gode mannen kände dock ej de tusenden promenader och visiter, som jag mödosamt aflagt för att nå detta mål; min uthållighet och djerfhet härvid.

Den andra aftonen tillbragte jag hos hofdestillatören Berg, som egnade densamma helt och hållet åt musik, hvarvid en verklig triumf bereddes hans talangfulla son och dotter och på samma gång gästerna en sann njutning. Hofstallmästaren baron Schwerin med sin intressanta friherrinna, som man med anledning af hennes sällsynta vänlighet och behagliga konversation med allt skäl kan räkna bland de yppersta af sitt kön, funnos äfven der. Den gamle Berg har upparbetat sig från lågt stånd, - jag tror han började som kusk, - till välmåga, genom en i Sverige nästan städse framgångsrik verksamhet, - beredning af sprithaltiga drycker. Hvad som utmärkte honom var hans känsla för musik, målningar och kuriosa, af hvilka han hade ej obetydliga samlingar, hvilka han visade med mycken beredvillighet, samt med anledning deraf fick många besök af därför intresserade.

Kanske arbetade Ludwig Leissner i en bransch, som vid denna tid hade ett gynnsamt läge i Sverige - beredning av sprithaltiga drycker, nästan städse framgångsrik.

UPPSLUPPEN AV DRAGONPUNSCH

4072.

På resa från Holje till Stockholm tar Dannfelt som vanligt in hos olika vänner och bekanta eller i värsta fall på något gästgiveri. I Wexiö skriver han:

"Dagen därpå var jag i stort sällskap hos lagman Leander, så uppsluppen, att jag knapt kände igen mig sjelf. Den bål dragonpunch, som jag året förut vann på vad af bergsrådet Aschan, skulle nu tömmas under nästföljande dag, enligt öfverenskommelse i Knut Mörnens rum.

Vi voro tillsammans 13 personer, som uppbjodo alla krafter för att behörigen expediera en blandning af 4 but. Champagne, 4 d:o Mosel, 4 d:o Rhenskt och 4 d:o Madeira. Detta var ett af den frikostige värden föreskrifvet vilkor, och med undantag för Platen, fick ej någon dessförinnan aflägsna sig. Jag kan knappt fatta, att jag ej blef drucken, helst man lade speciellt an på mig såsom vinnare af vadet, men jag gick lika nykter derifrån, som om jag ej förtärt något. I hög grad uppsluppet tillgick här. Öfverstelöjtnant Carl Rappe och öfversten baron Henrik Wrede, båda goda talare och quickhufvuden skämtade oafbrutet med hvarandra. Slutligen lät den liberale Aschan på en tallrik kringbjuda biljetter till teatern, dit vi samtliga begåfvo oss, alldeles sådana vi befunno oss.

Punsch var uppenbarligen vid denna tid vad vi nuförtiden kallar bål, alltså en blandning av olika drycker. Numera brukar väl även Pommac eller liknande ingå, vilket ju kan göra den något mildare. Redan Bellman sjöng om punsch. Benämningen Dragonpunsch förekommer på några ställen i Dannfelts dagböcker men här är första gången jag funnit ett recept. Jag gissar att Dragon här avser att drycken var populär bland dragoner men det är ju också tänkbart att den ibland har smaksatts med växten (kryddan) dragon. Dragon tillhör malörtsväxterna och ingår i drycker som absint och beska droppar. Det är ju inte drycker vi tänker på när vi talar om vår söta arrakspunsch.

4165.

Efter landstigning i Råå efter ett besök i Köpenhamn bidrar Dannfelt vid ett knytkalas med körsbärsbrännvin, alltså en produkt som vid denna tid tillverkades på Holje. På Ramlösa, som Dannfelt verkligen till slut köpte från sin släkting Platen fick Dannfelt även avsättning för olika likörer från Holje.

4429. Januari 1828

"... intog der frukost i litet sällskap, bland hvilket jag träffade en frimurarbroder från Venedig, som nyligen i en duell skjutit en jesuit, som å ett offentligt ställe yttrat sig skymfligt om finnarne. Detta intygades af 4 vittnen, med anledning hvaraf han blef ostraffad.

BRÄNNVINSINTRESSE I FRANKRIKE

4517. Mars 3

"Efter intagen frukost begaf jag mig till en monsieur Dessorne, uppfinnare af en berömd apparat för tillverkning af brännvin. Denne visade mig med mycket tillmötesgående sin apparat å hvilken han tagit patent och för hvars tillverkning han egde tvenne verkstäder. Han gaf mig adresser till egarna af tvenne dylika fabriker i Paris samt flere böcker rörande nämnda fack.

1828 Mars 12

"Med mina ofvan anförda vänner gjorde jag i en bequäm hyrvagn en utfärd till St Dennis, för att taga i skärskådande ett dervarande bränneri, till hvars egare, Dessorne lemnat mig introduktion. Dessvärre var tillverkningen ej i gång, då man funnit det förmånligare att av potatisen tillverka mjöl i stället för sprit.

13 Mars. På återvägen besågo vi ett stort brännvinsbränneri der man tillverkade sprit af skadat vin.

4615. April i Paris

"Kl 7 infann jag mig å Binkhotz' fest, som erbjöd allt hvad gommen kunde önska. Champagne serverades i öfverflöd, interfolierad med isad punch, hvaraf jag utan att blifva berusad, dock kände mig vimmelkantig, med anledning hvaraf jag, sedan jag en stund åsett ett högt ecartéspel, - der hvarje parti gällde minst 20 Louisdorer, gick tidigt hem. Ännu under flera följande dagar hade jag en besynnerlig känsla i mitt hufvud, menande mig att vid nu nådda 54 år, för framtiden iakttaga mera försiktighet.

4677. Maj 1828

Efter en av sina många och långa resor.

"Blott tvenne timmar stannade jag i Christianstad, hvarunder jag besökte de vänliga Cedergrens, deras mot mig mer än förekommande dotter, fru Brummer (?), Ehrenborgs och Charlotte Barnekow; intog derefter min middag hos riksrådinnan å Ljungby, och inträffade på aftonen den 8 maj å Holje.

Här reviderade jag allt intill den 15:de, och vann äfven här den angenäma öfvertygelsen att min förvaltare Graf icke hushållat illa. Huru skulle han ock kunnat handla annorlunda, då jag i mitt testamente hågkommit honom och hans hustru så, att han ej behöfvde vara bekymrad för deras ålderdom. I prestgården rönt jag städse oförändrad vänskap och kärleksfullhet. Å första söndagen efter min återkomst begick jag den heliga nattvarden, för att högtidligen inför samtliga mina härvarande medkristna tacka Gud, som så faderligt skyddat mig under min nu avslutade långa resa.

AVSLUTAR ÅRSRÄKNINGAR PÅ EKEBERG. BARN OCH SVÄGERSKA SJUKA.

"Den 15 reste jag med min bokhållare Svanberg till Leissner å Ekeberg, för att avsluta fabriken årsräkningar. Här lågo både svägerska (alltså moster Sofie Norling) och barn (Ludvig, Henrik samt den endast fem månader gamle Ferdinand) i skarlakansfeber, som jämte nerffeber allmänt förekom inom länet, medförande stor dödlighet.

Redan 1825 flyttade familjen Leissner och likörfabriken till Ekeberg, men först här kommer 1828 det första omnämmandet, som jag funnit. Egendomligt nog beskriver inte Dannfelt eventuell dramatik kring beslutet om flyttning och om förhandlingar om nytt samarbetsavtal, som ger Dannfelt halva vinsten. Det tycks som Dannfelt haft en period då journalskrivningen inte varit lika ambitiös som tidigare.

"Kristi himmelsfärdsdag, som jag tillbragte å Ekeberg, kände jag mig mindre väl. Dagen derpå följde jag från Björkenäs min f.d. inspektör Westerlunds vid 84 års ålder aflidna fader till grafven i Mörrum, och återkom den 16:de till Holje, åtföljd af min kusin Christina von Platen, som jag för att bereda henne ett nöje medtagit till Ekeberg.

Här förekommer tyvärr ingen uppgift om det ekonomiska resultatet av 1827 års verksamhet. Enligt tidigare uppgifter var Leissners "dividend", d v s andel av den årliga vinsten från början, alltså 1816, 1/6 och ökade sedermera till 1/3. När tillverkningen flyttats till Ekeberg tycks fabriken ha ägts av Leissner under det Dannfelt tycks ha varit skyldig att tillhandahålla "förlag" d v s rörelsekapital. Från 1825 till 1835 delades vinsten lika mellan Dannfelt och Leissner.

4693. ##### I Maj 1828 kommenterar Dannfelt vid ett tillfälle sitt förhållande till Leissner:

"Det goda förhållandet mellan mig och Leissner, som hittills ägt rum, och som jag underhållit med sorgfällighet och genom eftergifter syntes ock luta till undergång. Glömsk af att jag varit upphovet till hans nuvarande lyckliga läge visade han sig missbelåten med efter 10 års förlopp ännu hafva mig till bolagsman; hvarigenom jag fick uppbära omkring 4000 Riksdaler årligen i ren behållning. Hans fordringar blefvo alltmer orimliga och hans bref så oförsämnda, att jag slutligen ej vidare bröt dem och undanbad mig desamma.

4757. OKT 1828

"Tidigt följande förmiddag var jag åter hemma å Holje, dit Trägårdh kort derefter inträffade. Snart hade jag med honom aftalat det nödiga, helst han hade ondt om tid och därför måste medtaga utkastet till testamentet till sitt hem, att der omarbetas. Jag hade och med honom att rådgöra om åtskilliga rättgångar, i synnerhet mot min granne Sone Olsson i Holje, som sedan 17 år oafbrutet sökte bereda mig obehag, oaktadt alla tjänster, jag gjort honom. Han fordrade sålunda att få disponera 1 par stenar af min quarn vid bruket, äfvensom han ville hindra mig att begagna en liten vattenledning till mitt bränneri och en springbrunn. Han hade förlorat båda dessa mål i första instans, - tackad vare min rättvisa sak och 100 Ry Bko till min advokat men vädjade nu till högre instans. Nu hade jag funnit mig föranlåten att instämma honom och en annan bonde, Bengt Jonsson i Skålmershult för uteblifven brännvinsleverans och blifvit därför tilldömd i billig skadeersättning 450 Ry rgs.

4789. December 1828

"Genast på nästföljande söndag hade jag middag för mantalsskrifningsnämndens ledamöter och presterskapet. Dervid undgick jag genom försynens skickelse en olyckshändelse, som lätt kunnat medföra svåra följder. Jag hade nämligen befallt min betjentpojke att elda i förmaket, och då så skulle ske fann han i kakelugnen en half butelj, som han räckte mig. I tanke att den innehöll Madeira skulle jag taga en klunk deraf, hvarvid jag fann att det var svafvelsyra, som Leissner lemnat mig såsom försvar mot tjufvar. Lyckligtvis hade jag ej hunnit svälja något, utan spottade ögonblickligen ut hvad jag fått i munnen, hvarigenom endast tunga och läppar blefvo något brända.

MISSNÖJE MED ÖMSESIDIGT BEROENDE

"Efter förlopp af några dagar for jag, åtföljd af min bokhållare Svanberg, i och för räkenskapers ordnande till Leissner å Ekeberg. Der ådrog jag mig genom förkylning febersymtomer och saknade under 8 dagar all aptit. Den måttliga diet jag derunder iakttog, återställde mig dock så småningom. Ekeberg är för öfvrigt föga lämpande sig till förströelse, då Leissners girighet, allt jemt stegrade pretantioner och otacksamhet mot mig, som ju skapat hans lycka och numera 40.000 Rd öfverstigande förmögenhet, ej kunna annat än djupt såra mig. Billigtvis måste jag dock erkänna, att mitt nuvarande lyckliga läge nästan helt och hållet är att tillskrifva den af honom sedan 1815 skötta fabriken af hvilken jag redan skördat en afkastning af 100.000 Rd. Genom kontrakt tillförsäkrad att till 1836 vara bolagsman i densamma, synes det i hög grad förarga Leissner att nödgas årligen med mig dela det feta stycket.

ARRAKSPUNSCH I GEFLE

4845. Febr 1829

Dannfelt bor någon månad i Gefle nära svärsonen Juhlines bror, som är läkare där. Dotter Julie har kommit ner från Luleå för att träffa fadern. Sällskapsliv etableras.

"Skada var att arrakspunsch, som jag ej tycker om och anser vara ohälsosamt utgjorde den vanliga älsklingsdrycken, som förtärdes i stora quantiteter under så många och långa skåltal, att man ofta satt till bords under mer än 3 timmar"

4927. April 1829

"Så slutade denna i flera hänseenden så intressanta resa på det lyckligaste. Oafbrutet gynnad af ödet; utan ringaste missöde; ja, utan att t.o.m. hafva behöft nämnvärdt vänta på hästar, samt städse med härligaste väder och väglag nådde hastigt och lyckligt alla mina planer fullbordan; och ej af girighet, utan emedan jag derigenom erhöill medel till lindrande af andras nöd, kunde jag glädja mig åt att under de 10 veckor denna resa tagit i anspråk ej hafva depenserat mera än i allo 91 Riksdaler 32 skillingar banko.

På Holje fann jag allt temligen efter önskan. Min inspektor Graf var sjuklig men med biträde af den raske bokhållaren Svanberg hade redan 43.000 kannor brännvin uppköpts.

OCH ARRAKSPUNSCH HOS KRONOBEFALLNINGSMANNEN

4934. Påskdagen 1829

..... "Derefter intogs hos kronobefallningsman Sandstedt stor middag, hvarvid väldigt dracks, och jag med nöd lyckades iakttaga den måttlighet, som är hos mig vanlig, helst sedan värden, märkande min afsmak för punsch, utbytt denna mot Rhenvin, som jag mycket tyckte om. anträdde jag liktidigt återvägen till Carlshamn, dit jag anlände tids nog för att kunna deltaga i prosten Wåhlins stora årsmiddag, till hvilken Nolleroth beredt äfven mig inbjudning. Vålvilligare än jag förmodat, mottogs jag der af Carlshamnsboarne, hvilka jag visserligen kände sedan gammalt, men hvilkas afvoghet jag ådragit mig genom mina betydliga inköp af brännvin, och med anledning hvaraf, jag under senare år ock idkat föga umgänge med dem. under natten skickade jag Lafleur (betjenten/kusken) till Holje med 4000 Riksdaler, som jag i Carlshamn erhållit i bref från Widman & Silfverberg till uppköp af brännvin och så snart han återkommit följande morgon fortsatte jag färden mödosamt till Sölfvesborg.

BESLAG PÅ DESTILLERINGSUTRUSTNING

5007. SEPTEMBER 1829

I samband med ett dubbelbröllop hos gode vännen Trägårdh å Hoby hoppas Carl von Dannfelt träffa kronobefallningsman Sandstedt, som väntas vara en av de 80 muntra gästerna.

"Jag hoppades att här uppnå ett för mig, men ännu mera för fabrikör Leissner, viktigt mål, näml. dennes försoning med der bland gästerna äfven inbjudne kronobefallningsman Sandstedt. Denne hade nämligen, då under sistlidne Augusti all tillverkning af brännvin förbjöds med anledning af befarad missväxt, lagt äfven beslag på samtliga vid fabriken å Ekeberg till destillering begagnad pannor. Härigenom obeskilligt bekymrad tillskref mig Leissner genast på Ramlösa och litade på min hjälp. Detta meddelade jag genast min vän, - den nytitulerade lagmannen, landssekreter Möller i Carlskrona, hvars nära förbindelse med Sandstedt hvar mig väl bekant. Jag hade så mycket större anledning att lita på dennes förmedling, som han nyligen fått ett lån af mig å 1000 Rd Bko. Han, såväl som nästan alla landsstatstjenstemän, befunno sig i ständigt penningbehof, och då han för kort tid sedan anhållit om min borgen för det dubbla af nyssanförda belopp, lånade jag honom heldre hälften, mot hustruns borgen, för att derigenom göra mig en man förbunden, som kunde lemna mig värdefullt stöd i de mångahanda angelägenheter, som jag hade i landskansliet.

Hans inflytande hos Sandstedt var dock i detta fall förgäfves. Denne delade den illvilja, som allmänt gjorde sig gällande mot Leissner, med anledning af dennes giriga, ofta högst oangenäma och fränstötande sätt att uppträda samt den afundsjuka, som hans hastigt förvärfade rikedom och egenskap af utlänning framkallat. (Dannfelt som kom från svenska Pommern räknade sig inte som utlänning. Även om Pommern ej längre var svenskt hade det varit svenskt när Dannfelt bodde där). Möller sade detta rent ut i sitt svar, äfvensom att den välförtjenta näpsten, som sålunda drabbat Leissner, hvarken kunde skada eller angå mig. (Han kanske inte visste eller låtsades inte veta att Dannfeldt vid denna tid delade vinsten lika med Leissner.)

Häri låg dock föga tröst för mig, och därför hade jag på Stockholm anhållit om hjälp af den vänlige Trägårdh, som dock uppsköt hvarje åtgärd till denna fest. Både han och sedermera jag sjelf bearbetade dock den egennyttiga motståndaren fåfängt. Böner, föreställningar, ja hotelser, allt var förgäfves; och det enda, jag förmådde utverka, var, att Leissner, som redan besökt Sandstedt, men gjort för knussligt anbud, erhöll löfte att före nästa ting få åter besöka honom för att komma till uppgörelse. Så skedde ock, hvarvid Leissner med 300 Rd Bko köpte Sandstedts tjenstepligt och samvete, och beslaget återkallades.

Denna utgift påförde Leissner vår gemensamma räkning, oaktat min protest och nödgades jag finna mig häruti, liksom i mången obehaglig scen heldre än att ingå på upphäfvandet af ett kontrakt, som beredde mig en årlig inkomst af 4000 á 5000 Ry årligen. Jag vill låta det vara oafgjort hvilkendera af oss, som var den andre mest tack skyldig, jag som upphovsman, förläggare och befrämjare, han som skicklig och ihärdig arbetare, men mitt medvetande säger mig att våra förbindelser äro ömsesidiga, näst Guds nåd, som med slutet af innevarande år på min andel beredt en vinst af 99.573 Ry och på hans 56.227 Ry riksgälds. Djup tacksamhet mot den barmhertige ledaren af våra öden borde hos oss båda giva sig gällande, men så småaktigt tänker menniskor, glömsk af alla ädlare känslor, att jag i trots af alla goda föresatser och eget inre ogillande, ej kan afhålla mig från att vid Leissners anblick eller mottagandet af bref från honom städse förnimma en oangenäm känsla hos mig. (Kanske Dannfelt varje gång tänker: jag kunde fortfarande ha 5/6 av vinsten. Kanske han också beklagar att han inte gav Dorothea Norling de 36 riksdaler som hon begärde som fallskärmsavtal för att återvända till Stockholm. Är det den "kloka och äregiriga frun", som förleder sin "skicklige och ihärdige man" att begära förbättringar och till och med begär att "befrämjaren" Dannfelt ska stå för hälften av mutan till kronobefallningsmannen.)

Då vännen Trägårdh var den verksamaste förmedlaren i nu anförda affär, kunde jag ej undgå att lemna honom ett snart derefter begärt lån af 300 Ry Bko, hvarförutan jag nog nödgas gifva honom ett ytterligare bevis på min erkänksamhet, hvari dock säkert Leissner ej torde finnas villig att deltaga. Sålunda blir det jag, som är utan all skuld i denna obehagliga affär, som blir den mest lidande parten.

Här är en intressant upplysning. Dannfelt talar om möjligheten av upplösning av kontraktet mellan honom och Leissner. Jag tror dock att det föreligger ett kontrakt på 10 år från och med 1825.

Det var naturligtvis inte lätt för utlänningen Leissner att veta vad som var skälig muta till kronobefallningsmannen. Vid första besöket var han därför för "knusslig", men han bättrade sig och bjöd 300 riksdaler. Det rättmätiga i att beslagta destilleringsutrustningen kanske han också ifrågasatte. Vid destillering förbrukas ju ingen potatis, sådan förbrukas vid brännvinsbränningen. Leissner kanske tyckte att han kunde få fortsätta att destillera så länge det fanns råbrännvin att tillgå.

Dessa händelser i september 1829 kommenteras ytterligare i mars 1930 då Dannfelt efter en av sina långa rundresor i Skåne nyligen återkommit till Holje:

"Den 27:de reste jag åtföljd af Julie och hennes son Carl samt af Clara till Leissner å Ekeberg, som jag ej på länge besökt, oaktadt enträget dit inbjuden, hvarunder jag dock iakttog sträng återhållsamhet vi dervarande läckra bord. (Dannfelt hade nyligen varit magsjuk).

Vi stannade på Ekeberg öfver söndagen, och lyckades jag slutligen med Leissner afgöra alla tvistiga punkter i årsräkenskapen, hvarvid jag dock fick åtaga mig att gälda hälften af de 300 Ry Sandstedt fått för upphäfvande av beslaget å bränvinspannorna, och derjämte hela det belopp Trägårdh fått för förmedling härvid, men å andra sidan kunde jag ej vara annat än tacksam för hans rastlösa verksamhet, som äfven detta år beredde mig utan ringaste besvär en ren inkomst af 4.200 Ry

LIKÖR SOM GÅVA

5198. Nov 1830

"Hos Mollbergs i Helsingborg gaf excellensen Gustaf Bonde till Säfstaholm och Trolleholm ännu en middag, samt dröjde derefter under återfärden till Trolleholm, några timmar på Ramlösa, hvarvid han profvade mina likörer, af hvilka jag förärade honom några buteljer. (Ännu fem år efter det "likörfabriken" flyttats från Holje till Ekeberg och uppenbarligen inte längre ägdes av Dannfelt talar han om "mina likörer". Med all rätt, han hade fortfarande 50 % av vinsten. Det var han som hade kontakten med hovdestillatör Falkman i Stockholm, den största kunden-återförsäljaren.)

BESÖK PÅ EKEBERG

5333. Påsken 1831

"Påskhelgen tillbragte vi tre å Ekeberg under hög vällefnad. Leissners förmögenhet tilltog år för år, och i samma mån de yttre tecknen å hans välmåga, hvilken ock var mera synlig i verdens ögon än mina, vida högre inkomster. Mitt hushåll hade ju ökats med 13 personer, och ehuru min dotter med rastlös flit förestod detsamma medförde detta betydliga kostnader, men ännu mera mina oafslåtliga byggnadsföretag, förbättringar och försköningar. Derför kunde jag ock, oaktat min rena behållning uppgick till 10.000 å 12.000 Rd, ej blott icke spara något, utan fann t.o.m. att min förmögenhet minskades. (med "behållning" menar Dannfelt här uppenbarligen årsinkomst)

"Från Ekeberg gjorde vi en utflygt till Carlshamn, sedan jag förut anmält min ankomst till den tacksamma kommandantskan Benzeltjerna, som, mig till ära, inbjudit ett angenämt middagssällskap. Hon begagnade hvarje tillfälle att visa mig sin tacksamhet. Jag behandlades som en husets skyddsengel. Aldrig hade jag ock lärt känna en mera aktningvärd quinna än fru Benzeltjerna, som bragte hvarje offer af kärlek och försakelse åt barn och barnbarn, - samtliga hennes mans i ett föregående gifte. Hon kunde med skäl kallas ett mönster af sitt kön, och i all sin torftighet framstod hon i glorian af sina dygder härligare än de möjligaste af dödliga.

"Omedelbart efter aftonmåltiden återvände vi till Ekeberg och tidigt följande morgon derifrån till Holje. Oaktadt all välfägnad lät Leissner alltför mycket märka huru föga besök voro honom välkomna, men med hans fru var nog motsatsen.

5405. Febr 1832 på Holje

Dannfelt hade vrickat en fot under en resa i Skåne under oktober och varit svårt besvärad härav och troligen genom olämplig behandling - bl.a. en alltför kraftig kur med "spansk fluga" tidvis varit ordentligt sjuk. I februari 1832 är han dock bättre.

"Nästan dagligen kommo besökande till mig, hvilket gjorde den gästfria Julie ännu större glädje än mig och såg hon aldrig på det besvär, som derigenom förorsakades henne, då hon, biträdd af den trogna och flitiga kokerskan Sara, hade att sörja för ett hushåll af 26 personer. Så voro Leissners under trenne dagar hos oss, hvarunder en lysande bal gafs i prostgården.

Efter någon tid åker Juhlin (svärsonen kallas alltid så) och Julie till marknaden i Wexiö ...

"Hemvägen togo de öfver Ekeberg, der Juhlin hade att avsluta årsräkenskapen". (Då avtal fortfarande gällde mellan Dannfelt och Leissner enligt vilket Dannfelt hade rätt till halva vinsten mot att han uppehöll viss kontakt med distributören i Stockholm hade Dannfelt uppenbarligen full insyn i Leissners räkenskaper och det är därför naturligt att man går igenom årets räkenskaper, ungefär som en revisor i moderna företag.)

Denna månad antecknas även att Dannfelt av konungen förlänas den av honom hett åtrådda 10:e graden af Frimurarorden samt avtalar med den berömde bokbindare Berggren i Lund att binda de 36 första banden av hans Journaler. Här avses givetvis de av Dannfelt på tyska skrivna journalerna. De svenska översättningarna, där en del utelämnats och som kanske dessutom var tjockare omfattade endast 12 band i färdigt skick.

5457. April 1832

"Efter vänlig inbjudning från Leissner, till hvilken jag sändt i Köpenhamn inköpta aromatiska oljor, for jag påskaftonen den 19 April, till Ekeberg, åtföljd af Julie och svåger Malte. Jag hade nu ej varit der under ett helt år, och då jag från dervarande fabrik hade min säkraste och bästa inkomst, var detta besök en skyldig uppmärksamhet. Mina vagnshästar voro genom bränvinstransporter så utmagrade, att de knappt förmådde släpa oss fram, samt voro derföre i nästan högre grad i behof af rast, än vi af middag hos Westerlunds å Björkenäs.

Ehuru Leissners ej trott på vår ankomst, och följaktligen ej voro förberedda derpå, var vårt emottagande såsom vanligt storartat, i synnerhet med hänseende till det öfverflödiga ätandet; men äfven såsom vanligt, funnos ej några andra gäster der; och vår enda utfärd gällde under påskdagen Asarums kyrka, för att höra prosten Wåhlins förträffliga predikan, himmelsvidt olika den af vår prost i Jemshög å långfredagen, hvarvid vi samtliga, på min önskan, begingo den heliga nattvarden.

Då Leissner ej ville släppa till sina präktiga vagnshästar till en stadsfärd och vi derjämte tyckte oss finna, att han gerna, i och för sina trägna göromål, ville blifva af med oss, afkortade vi vårt besök med en dag, och återvände hem annandagpåsk.

Dannfelt borde nog skaffa sig bättre vagnshästar.

5653. Augusti 1833

Dannfelt har besök på Holje av tre damer och "för att underlätta dottern Julies hushållsbestyr och på samma gång bereda mina gäster förströelse företog vi Aurore inberäknad en utfärd till det gästfria Småland". Med det aktuella sällskapet kunde han inte besöka grevar och baroner utan fick uppsöka präktiga bondgårdar och enklare herrgårdar.

"Till en början togs vägen till Leissners å Ekeberg, der vi fingo röna ett mera ståtligt än hjertligt mottagande, men der likfullt några rätt muntra dagar förgingo, hvarunder den mycket musikaliska värden fann stort behag i Aurores och Minas spel och sång. Äfven mitt äldsta barnbarn,- min käraste förhoppning,- min Carl var med oss, för att vinna en väl behöfvlig hvila, då den ifvrige Friis (informatorn), genom för mycket stillasittande och ansträngning, uppenbarligen menligt inverkat på gossens annars så kraftiga fysik."

OVÄNTAT LYCKLIG FRAMGÅNG AV FABRIKEN

I en betraktelse över sin situation på nyårsafton 1834 skriver Dannfelt efter en grundlig analys av sin hälsa, sitt kroppsliga och andliga välbefinnande samt sitt förhållande till sin Gud - ett avsnitt som jag enligt överenskommelsen med släkten Juhlin-Dannfelt anser mig böra förbigå.

"Mitt yttre läge är visserligen ej lysande, men dock säkerligen lyckligt. Genom den fortfarande oväntat lyckliga framgången af den fabrik, som jag sedan 1815 bedrivit i förening med Leissner, och som på min andel hittills afkastat 74.000 Riksdaler banko, genom brännvinshandel, som gifvit omkring 20.000 Rd, pappers- och annan handel ytterligare 20.000 Rd, följaktligen tillsammans cirka 120.000 Riksdaler banko, hade jag med min förut redan ägda förmögenhet, och med mitt i sanning sparsamma levnadssätt, kunnat kallas en för min trakt rik man, om ej tvenne omständigheter hade inverkat så på min förmögenhet, att denna under senare år syntes vara i betydligt aftagande; ja, att jag ofta befann mig i rätt kännbar penningförlägenhet. Den första af dessa orsaker var att min byggnads- och försköningslystnad, som ensamt för Holje under de 23 år jag varit i besittning deraf, jemte inköp af 5/8 hemman medtagit omkring 40.000 Rd. Men äfven detta hade jag väl kunnat efter hand bestrida om ej inköpet af Ramlösa med iståndsättande af dervarande byggnader och inventarier, utgjort den klippa, på hvilken min välgång, - den lycka som hittills så troget följt mig, - strandade. Omkring 80.000 Rd Bko använde jag här på en inrättning, som lönade mitt obeskrifliga arbete, mina bästa afsigter och uppoffringar utan tal med den bittraste lön, den mest oförtjenta otacksamhet och misskännande. Utan detta köp, endast med räntorna å mitt kapital, jemte inkomster af Holje hade jag varit mer än lycklig, hade kunnat sprida välsignelse till mina medmenniskor utan att neka mig någon njutning, samt kunnat lugn och lycklig motse framtiden.

Ännu 1834 var alltså Dannfelts samlade inkomster av "samarbetet med Leissner" hans avgjort största inkomstkälla, betydligt större än den omfattande brännvinshandeln, som troligen genom marknadskrafternas spel både på inköps- och försäljningssidan tidvis var mer utsatt för påfrestningar. Projektet Ramlösa var väl närmast en katastrof. Redan för 150 år sedan var turistanläggningar en osäker investering i Sverige med den korta sommaren. Likör och punsch kan man dricka året om.

LEISSNER PÅMINNER OM FÖRLAG

5736. 1834 25 April i Stockholm

"Ehuru sällan i penningförlägenhet, var detta dock nu fallet sedan Leissner gång efter annan i temligen stränga ordalag begärt förlag. Detta afhjelpes dock av Silfverberg, som ständigt var vid riklig kassa. Min var ofta motsatsen, huru rikliga mina inkomster än voro och hur starkt jag än hushållade, en följd af mina oafbrutna nybyggnader och förbättringar.

Av detta synes framgå att det fortfarande är Dannfelts skyldighet att tillhandahålla "förlag" d v s förskotts betalning för de produkter som beställdes från Ekeberg ännu i slutet av den 10-åriga period för vilken man slutit avtal och som tycks tillförsäkra Dannfelt ensamrätt att förmedla försäljning av drycker till Stockholm och andra avlägsna orter. När Dannfelt hade svårt att få fram kontanter trädde Silfverberg in. 1835 är det sista året för det sedan år 1825 gällande avtalet och om Leissner inte får förlag i rätt tid kanske han inte är villig att ytterligare förlänga avtalet.

5748. 1834 24 Maj

"Den 24 Maj reste jag med Julie och barnen till Leissners å Ekeberg, men kunde ej dröja der längre än en dag, emedan en gammal vän af mina barn från Luleå anmält sin ankomst till Holje.

FÖRNYAT, NÅGORLUNDA FÖRMÅNLIGT KONTRAKT

6088. FEBR 1835

Dannfelt befinner sig sedan flera månader i Berlin, där han bland annat försöker finna en ny föreståndare för en egen likörtillverkning i Holje för det fall han ej lyckas förlänga kontraktet med Leissner på Ekeberg.

"Från Holje och Ramlösa omkring en gång i månaden ingångna underrättelser voro så tillfredsställande att de väsentligen bidrog till att öka min glädtiga stämning i Berlin. Allt syntes gå efter önskan. Genom eftertryckliga bref från Widman & Silfverberg till Leissner, af så mycket större inflytande, som de numera voro nära nog enda afnämare, sedan Lorent i Göteborg - hittills en av våra bättre kunder - anlagt egen fabrik samt den städse på nästans undergång spekulerande Meijer i Carlshamn från Leissner lockat ett mångårigt biträde i och för samma ändamål,- hade Leissners hot gifvit med sig. Ett bref från mig till Juhlin,- så stiliseradt att han under tysthetslöfte skulle låta Leissner få del deraf,- gjorde slutligen slag i saken, och vid ett besök af Juhlin,- åtföljd af Julie, Aurore och Böhner,- afslöts, under temligen drägliga vilkor, ett någorlunda förmånligt kontrakt för en följd af år. Härigenom föll en sten från mitt hjerta, ty oaktadt mina talrika härvarande förbindelser skulle jag svårligen funnit Leissners make, och jag hade derjemte förbehållit mig rättighet att å Holje anlägga en fabrik för tillverkning av vin och genever, hvartill jag ifrigt sökte att finna lämplig verkmästare.

Äfven detta år hade likörfabriken lemnat en god avkastning och från Stockholm meddelade Widman & Silfverberg att, ehuru årsräkningarna ej ännu voro avslutade, behållningen visade sig vara ganska betydlig.

SVÅRT SKAFFA CHAMPAGNE-FABRIKANT

6098. FEBR 1835

"Med honom var ock en här (i Magdeburg) anställd poliskommisarie Mohnlo (?), som på det vänligaste erbjöd mig sitt biträde, hvaraf jag lofvade mig mycket gagn. Han förde mig sålunda till en vinhandlare inom sitt distrikt, - känd såsom tillverkare af utmärkta konstgjorda viner, - och lofvade denne att söka skaffa mig en fabrikant af champagne, hvilket ej torde vara så lätt. Han lät mig smaka på vid Gründberg i Schlesien tillverkad champagne, hvilken jag ej förmådde skilja från verklig (här finns ingen uppgift om Dannfelt gjort något annat än smakat på denna "konstgjorda champagne", ej att han försökt skaffa möjlighet att tillverka den i Sverige).

LUDVIG FÅR BESÖK AV SIN SYSTER, POJKARNA AV SIN KUSIN

6213. 5 SEPT 1835

"Vi togo vägen över Carlshamn der vi åto en glad middag hos ???????. I nämnda stad träffade jag ock Leissner och lovade att nästa dags afton komma till Ekeberg, samt underrättade Julie härom, med bön att möta mig där.

"Leissner hade under en stor del af sommaren haft besök af sin enda syster - fru Duminil från Leipzig, som han ej sett på så många år, jemte hennes dotter. De hade ock besökt Holje men ej kunnat afvakta min hitkomst huru gerna de än önskat träffa mig.

6221. SEPT 1835

"Jag hade nu för afsigt att på sin höjd stanna 8 dagar i Berlin och tillskref därför genast Leissners svåger Duminil att för min räkning hyra ett rum i Leipzig, då jag befarade att under nu pågående messa få svårighet att finna ett sådant.

PLANER FÖR ARVTAGAREN

6417. Pingst 1836

"Till den snart inträdande pingsthelgen hade jag anmält vår ankomst till Ekeberg, der jag med Julie, Mina och Amelie mottogs bättre än någonsin.

I samband med resan besökes bland annat Carlshamn där älsklingsbarnbarnet Carl går i skola. Dannfelt reflekterar också här över hur han planerat för Carls framtid:

"Rörande min Carls kommande bestämmelse hade jag en egen plan, som afvek från den min älskade dotter uppgjort, då hon helst önskade att han blefve officer; och ehuru jag har uteslutande bestämmanderätten härvid öfverlåten på mig, befarar jag dock att mången ditåt riktad idé redan blifvit väckt hos gossen. Hade han ej haft några framtidsutsigter, (med framtidsutsigter menas alltid utsikter till arv), skulle jag till honom sjelf öfverlemnad valet af blifvande levnadsbana; men då han nu troligen kommer att redan vid unga år förmodligen mottaga en egendom, sådan som Holje, enligt mitt testament, för så vidt ej detta, liksom så många andra häfves,- är det hans pligt att förvärfva sig alla de ekonomiska eller bergsmanna kunskaper, som erfordras till dess tillgodogörande samt dertill blifva ett stöd för sina fem syskon.

LEISSNERS TILL HOLJE PÅ BAL

6498. Sept 1836

Dannfelt återkommer till Holje efter sommaren på Ramlösa

"I det kära hemmet fann jag mina älskade i det bästa välbefinnande, och, hvad som ytterligare bidrog till min belåtenhet, de nya salarna fullt färdiga, i den öfvra av hvilka samtliga oljemålningar erbjödo en i sanning förtjusande anblick.

Här förefann jag, på väg till det nya hemmet i Carlskrona, min gamla väninna, enkefru öfverstinnan Cedergren med dottern Charlotte. Såväl med anledning häraf, som för att infria ett löfte från min senaste hemmavaro, gaf jag en stor middag, med derpå följande bal till samtliga grannar - på dagen en vecka efter min hemkomst.

Genom en tillfällighet kommo Leissners, som trodde mig längesedan sedan hemma, nästan liktidigt med mig; men kunde ej förmås att stanna mer än en dag, dock med löfte att återkomma till den tillernade festen. Leissner var sjelf en alltför verksam man för att ej begagna sig af hvarje dag före sjöfartens afbrott till destillering, för att derigenom i möjligaste måtto tillgodogöra sig af det kgl medgifvandet att äfven under förbjuden tid fortfara härmed. Oberäknadt en afgift af 200 Ry bko för den vanliga tiden, hade för fabriken fortgång äfven under årets öfriga del, denna afgift nära fördubblats, hvori dock Juhlin genom en med vanlig talang skrifvet memorial lyckats ernå en väsentlig nedsättning. Antagligen kommer fabriken att detta år lemna en ansenlig dividend; och äfven kopparhammaren syntes gå mycket bra.

Balen var i sanning lysande. Genom ilbud hade jag inbjudit de mig så vänliga Wachtmeisters å Wanås; grefvinnan kunde ej komma, då hon snarligen motsåg sin nedkomst, men grefven kom, stannade öfver tvenne nätter, och syntes mycket beundra det vackra han såg på Holje.

Gästernas antal uppgick till omkring 50 personer. I öfvre salen åts; i den nedre dansades. Alla voro förtjusta i den nya, vackra lokalen. Så snart mörkret inträdt tändes eldar på närbelägna höjder och af den städse uppmärksamme trädgårdsmästare Holm afbrändes ett litet fyrverkeri. En så glad dag hade man ej på länge upplefvat på Holje; det var den muntra signalen till egarens hemkomst, för hvilken hvila och stillhet voro lika förhatliga.

Dannfelt förefaller av ovanstående att döma vara tämligen nöjd med resultatet vid likörfabriken under 1836, som är det första året med nytt avtal. Sannolikt får Dannfelt ej längre halva vinsten men hans andel kanske inte sänkts så mycket. Någon uppgift har jag inte funnit.

Vid denna lysande bal är Dorothea 42 år. Kanske även syster Sofie är med - eller är hon hemma som barnvakt? Vid Wanås, som tillhandahöll en greve Wachtmeister har man nu skulpturutställning sommartid. Gogo, jag och Anki besökte den sommaren 1992 i samband med förberedelser för vårt släktmöte.

LEKAR PÅ EKEBERG

Efter några dagar ger sig Dannfelt med Julie, Mina och Amelie på resa till Småland. Första målet var hos Leissners på Ekeberg, där de möttes av "vår mycket lofvande son Carl", Julies son, Dannfelt dotterson, som Leissner låtit hämta från Carlshamn för att bereda hans moder glädje. Påföljande dag far Dannfelt och Julie till Carlshamn och återvänder till Ekeberg tillsammans med Drakenbergs med tvenne döttrar samt enkefru Wiegert med dotter. På eftermiddagen blir det lekar för uppenbarligen ett ganska stort sällskap vid Ekeberg, naturligtvis ledda av Dannfelt. Efter två nätter på Ekeberg fortsätter färden mot Småland.

DOROTHEA OCH SOFIE PÅ UTFÄRD

"Den 25 September fortsattes färden till Enkefru Broms på Kornpersmåla (???), åtföljda av fru Leissner och hennes syster Sofie och stannade öfver en natt och två middagar."

Där fick vi alltså en glimt av Moster Sofie också, ibland av senare släktled kallad "moster Norling". Hon hade anslutit sig till familjen redan på Holje och stannade troligen kvar hela tiden på Ekeberg. Hon var säkert en mycket arbetsam extra mamma åt de fem pojkarna.

"vår mycket lofvande son Carl" som enligt ovan hämtades från Carlshamn, där han gick i elementarskolan och var inackorderad hos doktor Drakenberg är den som översatt Dannfelts på tyska skrivna dagböcker. Han var enligt Nordisk Familjebok född 1823 och var nu 13 år. Ferdinand var född 1828 och alltså nu 8 år. Trots åldersskillnad torde de båda pojkarna ha träffats ibland. Carl Mathias Juhlin-Dannfelt var dotterson till Carl von Dannfelt, som efter faderns Pehr död senare adopterade honom. Genom ett komplicerat och oförmånligt testamente ärvde han senare Holje men det var omöjligt för honom att behålla det. Dannfelt som så oändligt uppger sig älska sin ädla dotter och sin lovande son hade gjort alltför orealistiska donationer i sitt testamente. Carl Mathias Juhlin-Dannfelt hade sedermera jordbruk på Edeby på Lovön utanför Stockholm, där han också hade enskild jordbruksskola samt olika uppdrag för Kungl. Lantbruksakademin. Han blev även svensk generalkonsul i London. Ferdinand Leissner hade så småningom jordbruk och lantbruksskola på Djurholm och Hesselby utanför Stockholm och man får tro att de båda Blekingepojkarna träffades ibland även då. Ferdinand blev ju så småningom ledamot av Lantbruksakademin.

6672. SEPT 1837

"Hans och Böhner gjorde oss (d.v.s. Dannfelt, Julie och Aorore) sällskap till Ekeberg, der vi erhöillo vanlig utmärkt undfägnad, men ringa nöje och stannade några dagar. Under en af dessa promenerade vi till fru Westerlund å Torarp, hvilket dock så medtog i synnerhet Aurore, att vi återvände på en af ett par oxar dragen vagn, vilket framkallade allmänt löje.

NYA HOT FRÅN BRÄNNVINSFIENTLIG PROST

6899. 27 December 1837

"Tredjedag jul fungerade jag som ordförande inom socknens hushållningskommitté, som sammanträdde hos Sven Thomasson i Jemshög, hvarvid jag afsade mig detta uppdrag och tackade medlemmarna för godt samarbete. Prosten Hammar sökte visserligen att vältaligt förmå mig att frångå detta beslut, dervid hänvisande på min vigör; men då han i sammanhang dermed uppmanade mig och andra närvarande till fullständig afhållsamhet från bränvin för oss sjelfva, våra gäster och tjenare; samt att bestyrka detta genom våra namnteckningar, fann jag mig föranlåten att motsätta mig så tryckande förbindelser, huru mycket jag än städse ifrat mot bruket af bränvin och dettas beredning. För min egen del smakar jag aldrig denna dryck, hvars sorgliga verkningar jag nästan dagligen har för ögonen, då jag finner min annars så dugliga bokhållare ligga drucken,- ja, ofta äfven rättare och dränger; men något annat än vin, såsom prosten föreslog, måste ersätta nämnda förderfliga dryck, som redan bragt fäderneslandet till randen af undergång. För mig personligen är brännvinstillverkning så vedervärdig, att jag aldrig kommer med min fot inom det hus, der den bedrifves; men huru fattig och blottställd vore jag ej i detta ögonblick, om ej Leissners fabrik, handeln med bränvin och tillverkning af sådant förefunnits.

FRÅN RAMLÖSA EFTER AVSLUTAD SÄSONG

7054. Aug 1839.

"Hur glad var jag ej att den 25 Aug kunna anträda resan till Holje, sedan jag dessförinnan sökt få allt på bästa sett i ordning. Med min myckna packning hade jag sändt badmästare Björn i förväg med en liten enspannarvagn. I min egen vagn tog jag hittillsvarande badsekretern Schütz, som visserligen temligen nöjaktigt utfört hvad honom ålegat, men som alltmera visade sig vara en obildad, oangenäm menniska, genom hvars antagande jag derest hans kännedom i brännvinstillverkning skulle visa sig otillfredsställande, begått ett kostsam misstag.

Brännvinstillverkningen på Holje var uppenbarligen fortfarande en viktig inkomstkälla för Dannfelt. Efter år 1835 var hans andel av Leissners vinst mindre än 50 %, hur hög har jag inte kunnat fastställa.

FAMILJEGRAVEN VID HOLJE

7062. Sept 1839

Jag gör här ett avsteg från principen för denna skrift, principen att ur Dannfelts journaler endast taga med sådant som berör Leissner och hans verksamhet, men ursäktar mig med att alla deltagare vid Leissners släktemöte vid Holje sommaren 1992 sett och beundrat den nedan omtalade familjegraven.

"Min största der begånga dårskap, - familjegravens uppförande, - alltför dyr och mödosam för att kunna hastigt fullbordas, hade Juhlin låtit förse med en ståtlig stentrappa äfvensom nyligen vid Ösmo gjutna portar af jern mycket bidrog till det helas prydlighet. Snart torde ej vidare återstå än begravningsplatsens planering, - hvilket mödosammare arbete torde erfordra åtskilliga år innan det hinner fullbordas.

När en gång efterverlden, ty detta arbete torde vara lika länge som verlden, - ser denna grafvård kommer nog dess upphofsman att med rätta beskyllas för fåfänga; men detta likvisst utan grund, ty endast önskan att bereda mina ben en ostörd hviloplats, - som knappt låter tänka sig med det trånga utrymmet å kyrkogården i Jemshög, - utgjorde anledningen till detta företag, hvarvid jag ej kunde ana att dermed förenad kostnad skulle minst fem gånger öfverstiga den beräknade.

KALAS PÅ EKEBERG MED GÄSTER FRÅN KARLSHAMN

7069. SEPT 1839

"På Ekeberg väntade oss en stor middag till hvilken äfven voro inbjudna fru Wigert från Carlshamn med systerdottern, gift med den rike välbekante skraddaren, dennas syster fröken Scheimburg, samt en kontrollör Nolleroth. Då vi hade en temligen lång resa för oss, hvars rigtning och utsträckning jag icke ännu fullt afgjort utan helst öfverlemnade åt mig vanligen så gynnsamma tillfälligheter, stannade vi endast öfver denna dag å Ekeberg. Jag hade medtagit en pojke för att genom denne på förhand anmäla vår ankomst, och på detta sätt voro vi främst väntade till Broms å Kompersmåla."

7089.

TILLÄGG AF ÖFVERSÄTTAREN

Med nästföregående sida afslutas 39:de bandet af öfverste von Dannfelts på tyska språket nedskrifna lefvernesbeskrivning, som öfversättaren sökt möjligast troget återgifva med uteslutande af endast sådana allför troget upptecknade lefnadsförhållanden, hvilka ansetts icke böra till efterkommandes kännedom eller hågkomst bevaras. Antagligen har ett 40de band förefunnits, redogörande för någon del af sista året af författarens lefnad, men tillgång till detta band har numera saknats.

För att emellertid förfullständiga denna lefvernesbeskrivning har öfversättaren trott sig böra här nedan ur minnet återgifva,- så vidt sådant efter 60 års förlopp varit möjligt,- de hufvudsakligaste författarens biografi berörande tilldragelserna under sista året af hans lefnad.

Omkring mediet af Oktober månad 1839 anträdde öfverste von Dannfelt sin under senare åren vanliga färd till Berlin, der nästföljande vinter tillbragtes under ofvan skildrade förströelser. Sedan emellertid under Januari 1840 underrättelse ingått att svärsonen, brukspatronen Pehr Juhlin, den 12 januari efter en kortare sjukdom å Holje aflidit, föranleddes häraf återvändande dit, tidigare än vanligt under nästföljande vår, hvarvid dottersonen Carl var honom följaktig.

Åt denne, som då ej ännu nått en ålder af 17 år, anförtroddes derefter förvaltningen af jordbruk och bruksrörelse vid Holje och Olofström, under det att öfversten sjelf, efter utredning af de mycket intrasslade affärerna, tillbragte sommaren vid Ramlösa.

Sedan landtbruket vid Holje från och med den 1 oktober samma år utarrenderats för en tid af 8 år till en f.d. inspektor Sandberg, mot ett årligt arrende af 2000 kronor, anförtroddes vården af öfriga affärer fortfarande åt dottersonen Carl, biträdd af dennes moder Julie, hvarefter öfversten, oemotståndligt dragen till sina nöjen i Berlin under Oktober månad dit anträdde den årliga färden, och uppehöll sig derstädes till början af April 1841, då återresan till fäderneslandet, företogs öfver Stralsund och Rügen. Under denna insjuknade han i lunginflammation hos kusinen Carl von Platen å Granskevitz, der han afled efter 12 dagars lidande, den 28 April 1841. Hans jordiska quarlefvor bisattes i kyrkan vid byn Gingst, hvarifrån de under hösten af samma år, enligt testamentariskt förordnade fördes å en Blekingsskuta till Pukaviks hamn, samt derifrån till det nyuppförda grafkapellet å Holje.

HANS STOFT HVILE DÄR I FRID OCH VÄLSIGNAT VARE HANS MINNE

TILLÄGG AV SLÄKTFORSKAREN

Här slutar också våra möjligheter att med hjälp av Carl von Dannfelts "Iefvernesbeskrivning" få kännedom om den första svenska familjen Leissners levnad i Sverige. Det sista livstecknet är från september 1839. Vi har mött en - med Dannfelts ögon - ständigt och flitigt arbetande fabrikör, som ofta hade tvister med sin arbetsgivare - sedermera kompanjon - och som nog ansåg att Dannfelt sedan verksamheten flyttats till Ekeberg fick en väl stor del av "likörfabrikens" vinst. De båda tycks dock alltid ha kommit överens efter mer eller mindre hårda förhandlingarna om företagens räkenskaper. Dannfelt besökte Ekeberg årligen, ofta flera gånger om året och blev alltid väl eller till ock med överdådigt mottagen. Vänner blev de båda nog aldrig. Deras intressen var visserligen gemensamma men samtidigt motstridiga. Med ett 90-talets modeord skulle man nog säga att personkemin inte stämde. Det förefaller ha gått bättre när svärsonen Per Juhlin under de senare åren skötte förhandlingarna.

De intensiva förhandlingarna om fortsatt samarbete omkring år 1835 tycks tyda på att Ludvig Leissner allvarligt övervägde att helt bryta samarbetet med Dannfelt för att i stället sälja sina produkter utan denna mellanhand. Men kanske bedömde han risken som alltför stor med tanke på att Dannfelt dock tillhandahöll en pålitlig och effektiv försäljningskanal. Dannfelt å sin sida söker i Tyskland efter någon kunnig och driftig person som skulle kunna utveckla verksamheten på Holje, vilken efter starten av fabriken på Ekeberg inte tycks ha omfattat några mer förädlade drycker. Men det blir nog svårt att hitta Leissners make skriver Dannfelt.

Leissners maka finner däremot Dannfelt i Stockholm när han söker en ny hushållerska. Beskrivningen av hur kyrkoherdedottern Dorothea Susanna Norling från Uppland kommer till Christianstad och Holje är jämte Ludvig Gottliebs hastiga avresa år 1815 från Berlin till Sverige höjdpunkterna i den berättelse vi här fått fram. Dorothea Susanna är "klok och äregirig" skriver Dannfelt. Hon vill på sitt sätt medverka till familjens förkovran. Hon stöttar sin make i förhandlingarna. Man tycker sig se henne stå och lyssna bakom en dörr på glänt bevakande att Ludvig inte ger efter för lätt när nya avtal ska skrivas.

I övrigt får man inte fram så mycket om livet på Ekeberg mer än att man tydligen har ett gott och rikligt bord i varje fall när det kommer gäster. Dannfelt medför ofta eget sällskap när han kommer på besök och använder Ekeberg liksom andra gårdar i trakten som turistmål när han ska förnöja egna gäster. Han konstaterar att andra gäster i regel saknas. Ibland förekommer dock gäster från Carlshamn. Men det är kanske inte så underligt. Dannfelt kommer ofta oanmäld eller för att tala affärer. Då är det inte så självklart att värdfolket ska ha stora sällskap hemma så att Dannfelt får tillfälle att utöva sin specialitet, att ordna muntra sällskapslekar.

Enligt Dannfelt tycks Leissners verksamhet hela tiden ha varit ekonomiskt framgångsrik och han ser tecken på välmåga och förmögenhet. Barnen - de fem pojkarna - omnämns bara när de en gång är sjuka. Vid Dannfelts sista besök 1839 har de hunnit bli mellan fem och femton år. Däremot nämns några gånger deras moster Sophie Norling, som var född den 25 nov 1800 och kom till Holje enligt husförhörslängden redan 1824 för att hjälpa sin sex år äldre syster när första sonen Ludvig föddes. I husförhörslängden för Jämshögs församling står hon antecknad som varande "till äktenskap ledig". Om hon drömt om friare eller någon speciell friare får vi inte veta här. Hon stannade hela tiden på Ekeberg och fullgjorde säkerligen en stor uppgift som extra mamma på den stora gården. I en husförhörslängd står under rubriken "Leissners folk" åtta personer angivna. Så en extra mamma eller biträdande husmor hade nog mycket att bestyra. Jag råkar ha en godvän i Trollhättan, pensionerade sparbanksdirektören Börje Fogelberg, vars mormors mor bodde i Torarp, alltså där mangårdsbyggnaden vid Ekeberg nu står. Hon vandrade varje dag till Ekeberg, där hon arbetade som väverska.

Jag avslutar nu skildringen av livet på Ekeberg i hopp om att på andra vägar få fram en bild från de 20 åren fram till 1859 då gården såldes och man flyttade till Karlshamn. I första hand hoppas jag att släktingar som möjligen kan ha några skriftliga eller i muntlig tradition bevarade minnen vill höra av sig så att alla historiska fragment kan samlas och bli till glädje för kommande släktled. Detta opus ligger i modern ordbehandling och kan lätt ändras och kompletteras.

Vi har hört att Ludvig "uppfostrade sin söner till herremän", men vi vet inte varför ingen av dem var intresserad av eller hade möjlighet att överta rörelsen. Kanske var lönsamheten på nedgående mot slutet. Mycket troligt är att konkurrensen efter hand blev hårdare. Många "spritfabriker" av olika slag tillkom under senare delen av 1800-talet. Det är ju också alltid ett problem med generationsskifte i ett familjeföretag med flera arvingar. Ska arvlåtaren vara rättvis mot arvingarna får företaget för litet kapital. Det är svårt för den som ensam övertar ett företag att lösa ut sina syskon, som i rättvisans namn bör få ut sitt arv.

Vi har hört att "de galna pojkarna Leissner var mer intresserade av att köra fyrspann" än av arbetet i fabriken. Med "galna" får man väl tro att man menar vilda. Muntra skulle väl Dannfelt ha sagt. Fyrspann var väl den tidens sportbilar och på gården fanns tydligen goda vagnshästar.

NÄR BÖRjade PUNSCHTILLVERKNING VID EKEBERG ?

För oss som alltid i första hand förknippat Ludvigs verksamhet med punsch tillverkning är det något överraskande att denna dryck inte direkt omnämns i samband med likörfabriken på Ekeberg. Men Dannfelt talar ju bara om "min likörer" och "mina fabrikater". En gång talas om körsbärslikör. I övrigt görs ingen specifikation. Det är ju tänkbart att punsch inte tillverkades vid Ekeberg förrän efter 1839 men troligen har det tillverkats redan tidigare. Då punsch hör till vår släkttradition är det av speciellt intresse med fortsatt forskning på denna punkt. Nog är väl den svenska punschens historia ett värdigt doktorandämne!

UR ASARUMS SOCKENBOK

Enligt Asarum - en sockenbok utgiven av Asarums Kulturvårdsnämnd och Asarums Sparbank 1965 heter det under rubriken Leissnergården.

Vid början av 1800-talet fanns en gård mitt emot (det senare uppförda) reningsverket vid Marieberg. Egendomen omfattade allt, vad som nu tillhör Marieberg väster om ån och Bo Dahlbom öster om ån. På kartan från denna tid betecknas egendomen med namnet Nya Ekeberg. Dess ägare var kapten Panchén. (En lustighet: enligt Nordisk Familjebok kommer det engelska ordet punch av det hindiska panch som betyder fem. Redan före ägaren av Ekeberg inbjöd alltså genom sitt namn till punschtillverkning).

Till Holje bruk (Olofström) importerades på den tiden en hel del utländsk arbetskraft. Bland dem som då hamnade i Holje var en tysk från Leipzig vid namn Ludvig Leissner. År 1825 köpte denne nu nämnda egendom av Panchén och bosatte sig där. Leissner inrättade ett reningsverk för råbrännvin, vilket han inköpte från kringliggande brännerier. Husbehovsbränning var ju då tillåten. En del av det renade brännvinet såldes, men en hel del användes för tillverkning av punsch och likör, som via Karlshamn såldes över landet. Fabrikör Leissner skulle ha varit den förste, som tillverkade dessa drycker i vårt land.

Under Leissners tid rustades egendomen upp, och mycket folk hade sin utkomst på "Leisagården". Egendomen var norra Gungavals centrum.

Leissner dog omkring 1850 (fel!) och egendomen försålles. Allt som var väster om ån köptes av ägaren till Marieberg och vad som låg öster om ån av Mattis Dahlbom. Boningshuset köptes av en bonde i Torarp och uppsattes där i samma skick. Byggnaden är den, som ligger strax norr om skolan och nu äges av Ingvar Petterson. År 1839 byggdes en stenbro alldeles lika med Nyebro i Svängsta. Senare byggdes en ny bro vid Mariebergs fabrik och den gamla "Leisabron" fick förfalla. I slutet av 1800-talet rasade ett valv av bron, och den stod sedan som ruin, tills ägaren av Marieberg, konsul Svahn lät taga bort den. Ingen som nu blickar ut över ån, kan tänka sig, att på andra stranden har legat en av ortens vackraste gårdar, vilken hade förbindelse med landsvägen genom en valvbro, försedd med gjutjärnspelare och kättingar som räcken. Endast byggnaden borta i Torarp minner om tider som varit. (Samt två små skyltar i rostfritt vid "Leissavången" på andra sidan ån.)

Här tycks författaren av hembygdsboken ha gjort ett misstag. Jordbruksmarken som låg öster om ån såldes 1850 till Mattis Dahlbom, men Leissners bodde kvar till år 1859 då man enligt husförhörslängden flyttade till Karlshamn. Vi vet inget säkert om hur länge tillverkningen pågick vid Ekeberg. När marken öster om älven såldes var Ludvig Leissner 68 år. När han flyttade till Karlshamn 1859 var han 77 år. Den här beskrivningen i en hembygdsbok är ju ingen exakt historisk källa, men nog är den jämte vår egen släktradition ett synnerligen starkt indicium för att punsch verkligen var en viktig produkt vid Ekeberg.

PUNSCHEN I SVERIGE

Arrak har länge varit känd i Sverige och redan år 1733 anses den första sändningen av arrak ha kommit till Sverige med Svenska Ostindiska Kompaniets långseglare "Fredricus Rex Sveciae". Punsch tillreddes i hemmen och Dannfelt talar vid några tillfällen om arrakspunsch, som dracks i större mängd än han ansåg vara nyttigt.

Johan Peter von Bergen i Karlshamn, som från början handlade med fiskprodukter började även på 1840-talet handla med vin och sprit.

År 1851 uppges han ha påbörjat industriell tillverkning av punsch, som han kallade Carlshamns Punsch och omkring 1857 fick han lokal konkurrens av C.G. Berg, som kallade sin produkt för Carlshamns Flaggpunsch. År 1876 köpte brännvinskungen L.O. Smith C.G. Bergs fabrik och ökade punschtillverkningen.

I boken Punsch - Om seder och bruk av Robert Eldh 1973 skulle år 1845 vara ett märkesår i punschens historia så till vida att vinhandelsfirman J. Cederlunds Söner då för första gången saluhöll fabrikstillverkad punsch på butelj. Övergången till punsch på flaska innebär att punschbålen så småningom får vika för den kalla punschen meddelar Eldh. Det vore av intresse att få veta om Cederlunds, som alltså här uppges vara en vinhandelsfirma tillverkat punschen själv vid denna tid eller om den möjligen köpts från någon tillverkare, i så fall inte från von Bergen eller C.G.Berg, vilka först senare började tillverkning. En svindlande tanke: har Cederlunds år 1845 köpt sin "fabrikstillverkade punsch på butelj" från Ekeberg? Vi vet att fram till september 1839 då Dannfelt sista gången omnämnde Leissner var försäljningen till Stockholm igång via oförändrade kanaler. Något motvilligt erkänner vi väl att Cederlunds Caloric punsch med alla guldmedaljerna är godare än Carlshamns något sötare punsch, men av nostalgiska skäl köper vi i alla fall då och då Carlshamns, troende oss därmed vara mer släkttrogna. Leissners i Trollhättan hyrde åren 1945-54 sommarställe av Brandalsund söder om Södertälje. Slottsfrun på Brandalsund var änka efter den siste, som med rätta kunde kalla sig Punsch-Cederlund. Hade vi kanske mer gemensamt med fru Cederlund än vi då anade?

VETENSKAPLIG STRID MED KARLSHAMNS PUNSCHMUSEUM

Vid Karlshamns Punschmuseum vill man inte kännas vid någon tillverkning av punsch på Ekeberg, men för varje sann och patriotisk medlem av släkten Leissner är det en plikt att med kraft hävda att tillverkningen vid Ekeberg var tidigare än den produktion som senare kom igång genom fiskhandlaren från Karlshamn. Må ingen skugga falla på fiskhandlaren men nog är en apotekare, som sedan 1815 sysslat med ädla drycker mer trovärdig som punschpionjär. Veterligen tillhör sedan storkommunreformen Asarum Karlshamns kommun, varför den Karlshamnska punschpatriotismen lämpligen även kan omfatta och erkänna Ekeberg. Vi vet redan genom Dannfelt att ett mångårigt biträde hos Leissner lockats över till ett företag i Karlshamn och enligt Karlshamns grenen av vår släkt har ett biträde från Ekeberg anställts hos C.G. Berg och "stulit med sig receptet". Karlshamns grenen av vår släkt bör bära en mer pålitlig tradition än övrig släkt då den grenen genom rådmannen Carl Herman Nicolaus utgjorde en andra generation i Karlshamn. Från Ekeberg har vi också en priskurant, där punsch upptas som en av produkterna, men tyvärr har jag den inte tillgänglig just nu. Punschmuseet i Karlshamn hävdar att vad Leissner sålde var punschextrakt. Det skulle onekligen göra vår anfader till en verklig föregångare, punschextrakt blev ju inte aktuellt förrän vid spritmonopolets införande 1917. Självklart är inte vår släkttradition om punschtillverkning vid Ekeberg något påhitt som tagits ur luften. Däremot är jag inte helt övertygad om att den senare i Karlshamn tillverkade punschen verkligen framställdes exakt enligt recept från Ekeberg. Båda parter kan väl ha tillverkat en god, på arrak baserad dryck, ungefär som den brukade tillverkas i hemmen. Till dess ytterligare vetenskapliga fakta frambringas får vi väl nöja oss med uppgiften i boken om Asarum: "Fabrikör Leissner skulle ha varit den förste, som tillverkade dessa drycker i vårt land".

Trollhättan den 13 dec 1992

Axel Leissner
"Släktforskare"

Wilhelm Krusegatan 1
461 39 Trollhättan
0520 - 11659